

ภาคที่ 2
อารยธรรมโรมัน : ประวัติศาสตร์และอารยธรรม

เอากุสตุส : ซีซาร์ อ็อกเตเวียน

บทที่ 1

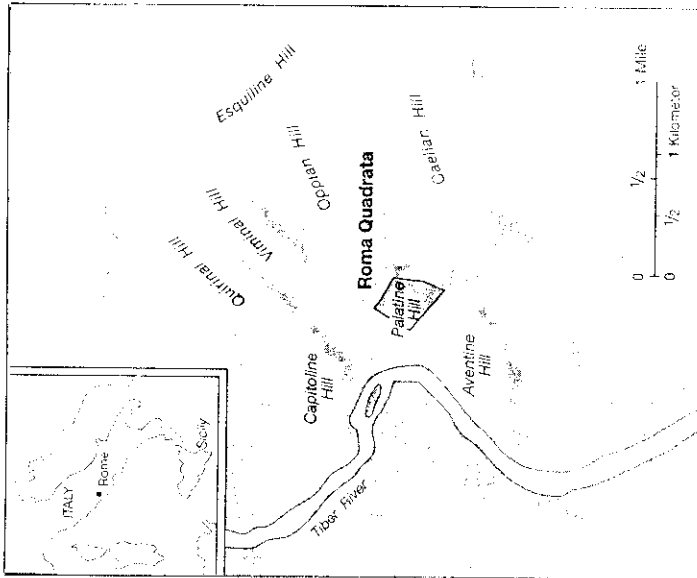
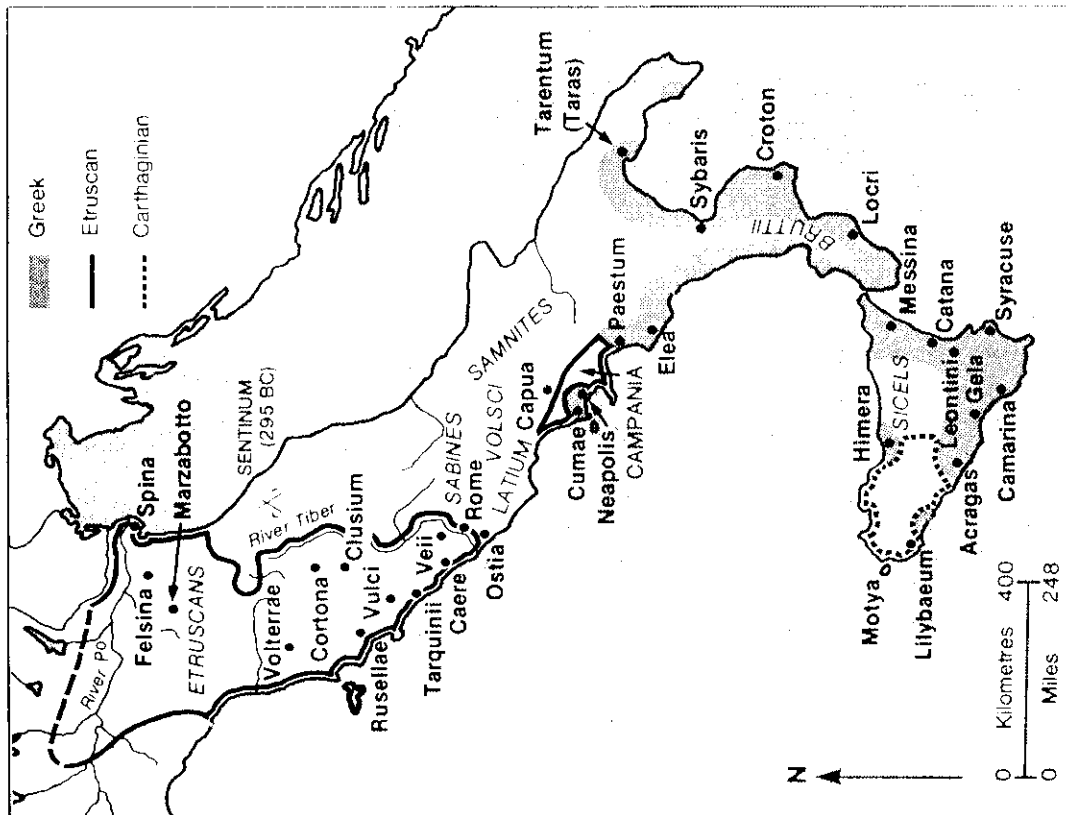
โรม : จากชุมชนสู่นครรัฐ

ความเจริญแบบกรีซที่แผ่ขยายใหญ่เป็นที่ยอมรับเพียงใด ยากนักที่จะเป็นความเจริญที่พัฒนาต่อไปอย่างสืบต่อเนื่อง ทรงพลังแข็งแกร่ง จนกลายเป็นต้นแบบอารยธรรมตะวันตกได้ ถ้าปราศจากอัจฉริยภาพแห่งชาวอิตาลีในยุคโบราณที่เรียกกันว่า ชาวโรมัน (Roman, ชาวกรุงโรม) อารยธรรมกรีกเปรียบเสมือนเพชรคมกล้าแข็งแกร่งที่ชาวโรมันได้ใช้อัจฉริยภาพเจียรไนจนส่งประกายวาววับสูงค่าเกินประมาณ จริงอยู่ ความเจริญอาจจะมาถึงภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนช้ามาก แต่เมื่อมาถึงแล้ว อารยธรรมของกรีซและอิตาลีโรมันก็กลายเป็นอารยธรรมที่ได้พัฒนาอย่างประสานกันเป็นหนึ่ง จนยากที่จะวิเคราะห์แยกออกจากกันได้ ทั้งสองอารยธรรมได้เป็นฐานรากอันมั่นคงแก่ชาวโรมันในการสร้างสรรค์อารยธรรมตะวันตก อารยธรรมกรีกและโรมันคือต้นแบบประดุจรากแก้วของอารยธรรมตะวันตก ได้ชื่อว่าเป็นอารยธรรมต้นแบบหรืออารยธรรมคลาสสิก (Classic) ก่อเกิดและเติบโตใหญ่เต็มที่ในภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

ภูมิศาสตร์

อารยธรรมโรมันได้ก่อเกิดขึ้นในคาบสมุทรอิตาลี ซึ่งอยู่ในภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียนภาคตะวันตก คาบสมุทรแห่งนั้นได้กลายเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจอันยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิหนึ่งของโลกคือ จักรวรรดิโรมัน (The Roman empire) คาบสมุทรอิตาลีตั้งอยู่ตรงศูนย์กลางของแอ่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean Basin) อิตาลีและเกาะซิซิลี (Sicily, อยู่ทางทิศใต้ปลายคาบสมุทรอิตาลี) ได้แบ่งแยกแอ่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนออกเป็นสองภาค อิตาลีและซิซิลีเองก็เป็นจุดรวมสำคัญ (Focal point) ระหว่างสองภาคนั้น

คาบสมุทรอิตาลีประกอบด้วยแม่น้ำ ที่ราบชายฝั่งทะเล (Coastal plains) เทือกเขาลุ่มแม่น้ำและแอ่งใหญ่น้อย เทือกเขาสำคัญคือ เทือกเขาเอเพนไนส์ (Apennines) ซึ่งแยกออกมาจากเทือกเขาแอลป์ส (Alps) เทือกเขาเอเพนไนส์นั้นปกป้องอิตาลีในภาคเหนือ และเป็นเส้นทางเช่นกันในการบุกรุกเข้าสู่ประเทศเหนือขึ้นไปจากเทือกเขาเอเพนไนส์คือ ลุ่มแม่น้ำ

ชนกลุ่มต่างๆ

อิตาลีในยุคโบราณ ก่อนนครโรมเป็นใหญ่

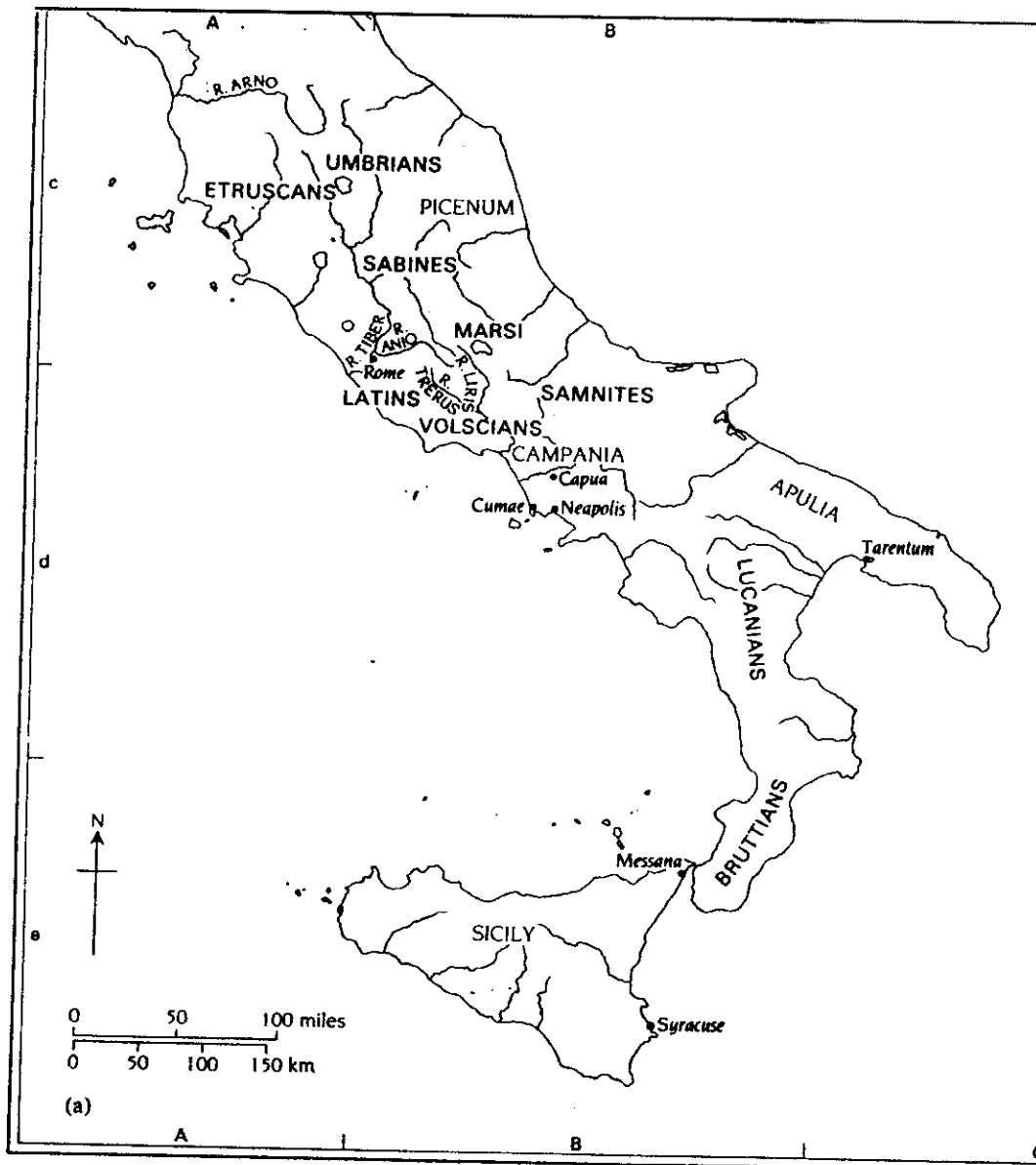
โป (Po Valley) เทือกเขาเอเพนในสัทอควาเวียคจากทิศเหนือสู่ทิศใต้เสมือนกระดุกสันหลัง คัดช่องทางที่จะไปสู่ทะเลเอเดรียติก (Adriatic Sea) ทางทิศตะวันออก โดยลักษณะที่ดั่งนั้น กรุงโรม (Rome) จึงต้องหันหน้าออกสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทางทิศตะวันตกไปสู่ประเทศสเปน และทวีปแอฟริกาเหนือมากกว่าจะหันไปสู่กรีซทางทิศตะวันออก

อิตาลีมีภูมิอากาศกึ่งร้อน (Subtropical Climate) ในฤดูร้อน อากาศร้อนแห้ง นาน้อย แหล่งน้ำน้อยใหญ่แม้แต่แม่น้ำเองบางสายก็มีน้ำน้อย บางสายถึงขนาดแห้งขอด สภาพภูมิอากาศเช่นนั้นทำให้แม่น้ำส่วนใหญ่ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นเส้นทางเดินเรือ ในฤดูหนาว ฝนตกชุก อากาศหนาวเปียกชื้น (Cold wet)

โดยลักษณะภูมิศาสตร์แล้ว อิตาลีมีชายฝั่งทะเลตะวันออกที่มีดินไม่อุดมสมบูรณ์ ชายฝั่งทะเลไม่มีท่าเรือ (Harbours) ดี ชายฝั่งทะเลตะวันตกโดยเฉพาะในภาคกลาง ดินดีอุดม มีท่าเรือดี ที่ราบดีในภาคกลางฝั่งทะเลตะวันตกที่สำคัญคือ เอตรูเรีย (Etruria) และกัมปาเนีย (Campania) มีการเพาะปลูกข้าวตามที่ลุ่มต่ำ (Lowlands) ของอิตาลี การเพาะปลูกบนพื้นที่สูงต้องอาศัยน้ำหิมะละลายในหน้าร้อน มีการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะแกะ มักจะเลี้ยงสัตว์บนไร่นาหลังเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ตามทุ่งหญ้า (Grassland) และบนภูเขาสูง นี่คือการเลี้ยงสัตว์ย้ายที่ (Transhumance system) ต้องเกี่ยวข้องกับการต้อนฝูงสัตว์ขึ้นลงตามข้าง ๆ ลุ่มแม่น้ำและหุบเขา หรือต้อนฝูงสัตว์ไปไกล

การตั้งถิ่นฐานในคาบสมุทรอิตาลี

การศึกษาเรื่องการตั้งถิ่นฐานในอิตาลีในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ต้องอาศัยการศึกษาวิจัยทางโบราณคดีเป็นสำคัญ หลักฐานทางโบราณคดีได้พิสูจน์ว่า มีชนมากมายหลายชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในอิตาลี แต่มีวัฒนธรรมอะไรและมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เป็นเรื่องที่ยังมีดมนอยู่ ยากที่จะสร้างประวัติศาสตร์ได้ มีข้อสังเกตแต่เพียงว่า อิตาลีเป็นดินแดนของชนหลายชาติพันธุ์ ในยุคประวัติศาสตร์ ชนหลายชาติพันธุ์สืบมาจากชนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังเช่น ชาวลิกูเรีย (Liguria, Ligurian) ในภาคเหนือสืบเชื้อสายมาจากผู้คนของยุคหินใหม่ ได้รับอิทธิพลความเจริญจากภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกน้อยมาก

ชนกลุ่มต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐาน

ในระหว่าง 1,200 ปี – 750 ปี ก.ค.ศ. มีข้อเท็จจริงพื้นฐานแล้วว่า ผู้คนพูดภาษาตระกูลอินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) อพยพเป็นกลุ่ม ๆ เข้าไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณเทือกเขาแอเพนไนส์ ทั้งชนพื้นเมืองและกลุ่มอินโด-ยูโรเปียนรู้จักผลิตโลหะแล้ว โดยได้รับความรู้จากยุโรปตะวันตกที่อุดมด้วยแร่ธาตุ วัฒนธรรมทองสัมฤทธิ์ของยุโรปตะวันตกได้แผ่ขยายข้ามเทือกเขาแอลป์เข้าไปในอิตาลีในระหว่าง 1,500 ปี – 1,000 ปี ก.ค.ศ. ชาวอิตาลีกลุ่มต่าง ๆ รู้จักใช้ทองสัมฤทธิ์ในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธเพื่อใช้เองและเพื่อเป็นสินค้าส่งออก ขายให้แก่บรรดานครในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก อาทิ นครไมซีนี เกาะครีต นักซอส (Naxos) คอร์ฟู (Corfu) เป็นต้น แร่ธาตุคูปุก ทองสัมฤทธิ์ เงินแท่งและเหล็ก ก็เป็นสินค้าออกที่สำคัญเช่นกัน ในภาคใต้ของอิตาลี ผู้คนนิยมซื้อเมล็ดและเครื่องประดับทองสัมฤทธิ์จากกรีซด้วย

ความรู้เรื่องการผลิตเหล็กเริ่มปรากฏขึ้นกันตั้งแต่ 1,000 ปี ก.ค.ศ. ดังปรากฏหลักฐานอารยธรรมจากการขุดแต่งที่หมู่บ้านวิลลาโนวา (Villanova) ใกล้นครโบโลญญา (Bologna) หมู่บ้านแสดงการตั้งถิ่นฐานใหญ่โต มีลักษณะสลับซับซ้อน แต่ยังสับสนไม่ได้ว่า ชนกลุ่มใดเป็นเจ้าของอารยธรรมเหล็กของหมู่บ้านนั้น หมู่บ้านรู้จักการใช้เหล็ก นิยมการเผาศพและเก็บถ้ำอังคารไว้ในภาชนะขนาดใหญ่ เป็นแจกันมีเชิง (Urn)

เมื่อประมาณ 1,000 ปี ก.ค.ศ. แม้จะมีชนหลากหลายชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในอิตาลี แต่มีเพียงชนกลุ่มต่อไปนี้เท่านั้นที่มีบทบาทร่วมกันในการสร้างประวัติศาสตร์อิตาลีในยุคเก่าแก่

1. ชาวกรีก

ประวัติศาสตร์อิตาลีได้เริ่มต้นหน้าแรกเมื่อชาวกรีกตั้งถิ่นฐานเป็นนิคมขนาดใหญ่ในอิตาลีภาคใต้ (โดยเฉพาะในดินแดนตารันตุม, Tarentum, และนครเนเปิลส์, Naples) และเกาะซิซิลี (โดยเฉพาะนครสำคัญของเกาะคือ นครซีราคิวส์, Syracuse) เป็นคลื่นอพยพครั้งใหญ่ในศตวรรษที่ 8 ก.ค.ศ. ซึ่งเป็นยุคเก่าแก่ของกรีซ (Archaic Age) เหตุผลสำคัญเบื้องหลังการอพยพคือ การแสวงหาแร่ธาตุ ผลผลิตธรรมชาติ ที่ดิน และการแสวงหาดินแดนเพื่อระบายประชากรถิ่นประเทศกรีซและระงับความตึงเครียดในสังคมอันสืบเนื่องมาจากปัญหาประชา

กรล้นประเทศ เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การตั้งถิ่นฐานในต่างแดนเพื่อประโยชน์ทางการค้าและปกป้องเส้นทางการค้า ผู้ตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่จึงเป็นพ่อค้าและนักสำรวจ

ดินแดนอิตาลีภาคใต้ตั้งแต่บริเวณอ่าวเนเปิลส์ไปจดอ่าวตารันโต (Taranto) ซึ่งเป็นดินแดนที่ชาวกรีกตั้งถิ่นฐานนั้น ได้ชื่อว่า กริซใหม่ หรือมหากริซ (Greater Greece) ภาษาละตินว่า มัญญา เกรชา (Magna Graecia) ทั้งมหากริซและซิซิลีถือได้ว่าเป็นกริซตะวันตก (Western Greece) ในศตวรรษที่ 7 บรรดานครกรีกในเกาะซิซิลีประสบความสำเร็จมากกว่ากริซบนแผ่นดินอิตาลีได้ นครซีราคิวส์เป็นนครยิ่งใหญ่ที่สุดของเกาะซิซิลี และเป็นนครหนึ่งในบรรดานครที่มั่งคั่งที่สุดในโลกกรีก

ตามวัฒนธรรมการเมืองกรีก บรรดานครในนิคมกรีกในอิตาลีภาคใต้และเกาะซิซิลีล้วนเป็นนครใหม่และเป็นอิสระตั้งแต่แรกแล้ว มีความสัมพันธ์และความผูกพันใกล้ชิดกับแผ่นดินกริซมาตุภูมิ สถาบันหลักในสังคมเป็นสถาบันหลักแบบกริซ ชนชั้นเจ้าที่ดินเป็นชนชั้นสูงผู้ปกครองนคร (Landed Aristocracy) กริซตะวันตกติดต่อกับค้าขายกับกริซตะวันออกซึ่งเป็นแผ่นดินเกิด สินค้าเข้าที่สำคัญของซิซิลีคือ สินค้าประเภทอาหาร ซิซิลีเองก็ส่งอาหารเป็นสินค้าออกเช่นกัน โดยเฉพาะประเภทข้าวสาลีไปขายแก่ทวีปแอฟริกาเหนือ อิตาลีและกริซตะวันออก ชาวกรีกตะวันตกได้ร่วมกิจกรรมสำคัญกับชาวกรีกตะวันออกด้วย ดังเช่น การร่วมงานเทศกาลงานรื่นเริง โดยเฉพาะการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก

บรรดานครกรีกในกริซตะวันตกได้เผยแพร่วัฒนธรรมกรีกในคาบสมุทรอิตาลี อีกทั้งมีบทบาทสำคัญในชีวิตวัฒนธรรมของโลกกรีกด้วย ดังปรากฏว่า นักปราชญ์ราชบัณฑิตกรีกจากกริซตะวันออกนิยมใช้ชีวิตในกริซตะวันตก เช่น กวีลือชื่อ สเตซิโครัส (Stesichorus) พีทาโกรัส (Pythagoras) พร้อมสาวกทั้งหลายและนักปรัชญาเอมพิโดคลีส (Empidocles) จอร์จีส (Gorgias) นักปรัชญาโซฟิสต์ ได้ใช้ชีวิตในเกาะซิซิลี โครตอน (Croton) มีสถาบันแพทยศาสตร์กรีก ความสัมพันธ์ระหว่างกริซตะวันตกกับกริซตะวันออกนั้น ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ของกริซหนึ่งเนื้อเดียวกัน แม้จะมีการสร้างสรรค์ความเจริญและความมั่งคั่งแข่งกันก็ตาม

ความเจริญและความมั่งคั่งของกริซตะวันตก ย่อมทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกริซผู้ครอบครองกับกลุ่มชนอื่น ผู้ช่วงชิงที่สำคัญคือ ชาวฟินิเซียนแห่งทวีปแอฟริกาที่เรียกกันว่า คาร์เทจ (Carthage) เกาะที่เป็นที่หมายปองมากที่สุดคือ เกาะซิซิลี เพราะชาวคาร์

เองได้ตั้งถิ่นฐานในเกาะซิซิลีตะวันตกด้วย กรีซตะวันตกโดยเฉพาะซิซิลีจึงรบไม่ได้หยุด
หย่อนกับพวกคาร์เธจ อีกทั้งยังแตกสามัคคีรบราฆ่าฟันกันเอง ความมั่นคงลดน้อยถอยลงจน
จำเป็นต้องเสริมกำลังรบ เป็นเหตุให้นักรมีอำนาจอิทธิพลสูงขึ้นในนคร ตั้งแต่ศตวรรษที่ 6
ก.ค.ศ. ระบอบทรราชย์ปรากฏทั่วไปตามนครกรีกของกรีซตะวันตก ภัยเอเธนส์และภัยคาร์
เธจในศตวรรษที่ 5 ได้ทำให้สถาบันประชาธิปไตยของบรรดานครกรีกในกรีซตะวันตกตกต่ำ
ยกเว้นแห่งเดียวคือ ตารันโต หรือตาร์ส (Taras) ที่ยังมั่งคั่งมีความสำคัญ

2. ชาวคาร์เธจ (Carthage)

ชนชาวคาร์เธจคือชนชาวฟินิเซียน (Phoenicians) ผู้อพยพมาจากชายฝั่งทะเลของเล
บานอน (Lebanon) ปัจจุบัน โดยเฉพาะจากนครซีดอน (Sidon) ไทร์ (Tyre) และบิบลอส
(Byblos) ไปตั้งถิ่นฐานในทวีปแอฟริกาเหนือ การตั้งถิ่นฐานเริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณศตวรรษที่
8 ก.ค.ศ. ในระยะเวลาเดียวกันกับที่ชาวกรีกตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนตะวันตก
โดยมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นคือ การแสวงหาแร่เงินและดีบุก ชาวฟินิเซียนทำการค้าทางทะเล
มากจนต้องตั้งสถานีการค้าตามชายฝั่งทะเลในภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันตก ที่สำคัญ
คือ สถานีการค้าตามชายฝั่งทะเลของสเปน เกาะคอร์ซิกา (Corsica) และเกาะซิซิลี สถานีการค้า
ชื่อคือ คาคิซ (Cadiz หรือ Gadir, ตั้งอยู่ในภาคใต้ของสเปน เลชช่องแคบยิบรอลตาร์,
Gibraltar) ชาวฟินิเซียนเริ่มต้นด้วยการค้า ต่อมาตั้งถิ่นฐานเป็นนิคมตามชายฝั่งทะเล ชนชาวฟี
นิเซียนได้ชื่อว่าเป็นพ่อค้าผู้เชี่ยวชาญที่สุดทั้งในการค้าและการเดินเรือ เป็นชนกลุ่มที่มุ่งการค้า
จนไร้ความเมตตาในที่สุด

นิคมทั้งหลายของชาวฟินิเซียนมีเอกลักษณ์แตกต่างจากนิคมกรีก เพราะนิคมฟินิเซียน
มิได้พัฒนาเติบโต หากแต่ยังคงมีขนาดเล็ก ประชากรไม่คับคั่ง มีแห่งเดียวที่มีประชากรมาก
คือ คาร์เธจ (Carthage) บรรดานิคมฟินิเซียนต้องพึ่งพาอาศัยผู้ก่อตั้งนิคมหรือเมืองแม่มากกว่า
จะพึ่งตนเองเป็นอิสระ นิคมหนึ่งได้พัฒนาเติบโตขึ้นเป็นนครรัฐ คือ คาร์เธจ

นครคาร์เธจ เป็นศูนย์กลางของจักรวรรดิยิ่งใหญ่ในภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน
สันนิษฐานกันว่า ชาวฟินิเซียนสถาปนาคาร์เธจขึ้นเมื่อ 814 ปี ก.ค.ศ. แต่หลักฐานทางโบราณ
คดีชี้ชัดว่าน่าจะสถาปนาคาร์เธจหลังจากนั้นไม่เกิน 50 ปี คำว่า Carthage เป็นคำย่อมาจากคำ

ฟินีเขียนว่า Kart-Hadasht แปลว่า นครใหม่ (New city)¹ นครใหม่นั้นตั้งขึ้นบนชายฝั่งทะเลของทวีปแอฟริกาเหนือ ใกล้นครตูนิส (Tunis) ปัจจุบัน

บรรดานิคมฟินีเขียนแข่งขันกับชาวกรีกในการค้าและการตั้งถิ่นฐาน ในศตวรรษที่ 6 ก.ค.ศ. นิคมฟินีเขียนในภาคตะวันตกของเกาะซิชิลีต้องรบราฆ่าฟันหลายครั้งกับนิคมกรีกในภาคตะวันออกของเกาะ เพื่อปกป้องตนเองและนิคมในภาคใต้ของเกาะซาร์ดิเนีย (Sardinia) ชาวฟินีเขียนได้ตั้งตนเป็นใหญ่ในศตวรรษที่ 6 ก.ค.ศ. โดยมีนครคาร์เธจเป็นศูนย์กลางของจักรวรรดิอันทรงพลังถึง 300 ปีในภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันตก ในสมัยเรืองอำนาจคาร์เธจสามารถกลบเกลื่อนรวม (Modus vivendi) กับชาวกรีกในเกาะซิชิลีได้ดีพอควร ปัญหาใหญ่ของคาร์เธจคือ ภัยคุกคามที่มาจากคาบสมุทรอิตาลีมากกว่า คือ ภัยโรมัน

3. อีทรัสคัน (Etruscan)

ชาวอีทรัสคันเริ่มปรากฏบทบาทในประวัติศาสตร์อิตาลีเมื่อประมาณ 1,200 ปี-750 ปี ก.ค.ศ. คำว่า Etruscan เขียนเป็นคำกรีกว่า Tyrrhenoi คำละตินว่า Tusci หรือ Etrusci ชาวอีทรัสคันได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างบริเวณเหนือแม่น้ำติเบร์ (Tiber) กับบริเวณใต้แม่น้ำอาร์โน (Arno) ดินแดนนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเทือกเขาแอเพนไนส์ เรียกว่า เอตรูเรีย (Etruria) ปัจจุบันคือ ตูสกานี (Tuscany)

ชาวอีทรัสคันเป็นกลุ่มชนลึกลับในประวัติศาสตร์ เพราะกำเนิด ภาษาและวัฒนธรรมส่วนใหญ่ยังลึกลับเป็นความลับดำมืด หากที่จะสืบค้นให้ได้ความแน่ชัดเป็นที่ยอมรับ เท่าที่พอจะศึกษาได้คือ ลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรม

ชาวอีทรัสคันมาจากไหน? มีการศึกษาและตั้งข้อสมมุติฐานได้แย้งกันดังต่อไปนี้

1. ข้อสมมุติฐานที่ว่า ชาวอีทรัสคันเป็นชนพื้นเมืองอิตาลี ได้สร้างความเจริญภายใต้ฉายาอิทธิพลของอารยธรรมกรีก
2. ข้อสมมุติฐานที่ว่า ชาวอีทรัสคันเป็นชาวเอเชียอพยพมาจากเอเชียไมเนอร์ (Asia Minor) หลังจากจักรวรรดิฮิตไทต์ (Hittite, 1,700-1,200 ปี ก.ค.ศ.) และนครกรีกไมซีนีล่ม

¹ Arthur Cotterell (ed.), *The Penguin Encyclopedia of Ancient Civilization* (England : Penguin Books, 1988), p. 233.

จน ชาวอีทรัสคันได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับชนพื้นเมืองอิตาลีและมีความสัมพันธ์ติดต่อกับชนพื้นเมือง ชาวอีทรัสคันได้สร้างความเจริญขึ้นภายใต้ฉายาอิทธิพลวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังปรากฏหลักฐานโบราณคดีจากการขุดแต่งที่หมู่บ้านวิลลาโนวา (Villanova) ชาวอีทรัสคันได้เผยแพร่อารยธรรมกรีกในอิตาลี แม้จะเป็นอารยธรรมในรูปแบบที่ไม่สูงส่งนักก็ตาม วัฒนธรรมอีทรัสคันเองเป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองอิตาลีและอารยธรรมกรีกของกรีกในอิตาลีได้ ข้อสมมุติฐานข้อ 2 นั้นยังดูเหมือนน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาเนื้อหาของตำนานปรัมปราเล่าขานกันมาว่า เอเนียส (Aeneas) หลานจากนครทรอย (Troy, บนชายฝั่งทะเลตะวันตกเฉียงเหนือของเอเชียไมเนอร์, Asia Minor) ไปสู่อิตาลี

ชาวอีทรัสคันได้ปรับปรุงมรดกวัฒนธรรมของชนกลุ่มพูดภาษาอินโด-ยูโรเปียนติดต่อกับชาวกรีกในอิตาลีได้โดยผ่านนครโรม (Rome) และบริเวณเหนือสุดของทะเลเอเดรียติก ชาวอีทรัสคันได้ควบคุมลุ่มแม่น้ำโปและเมืองมากมายบนเส้นทางการค้า ชาวอีทรัสคันทั้งสร้างนครใหม่และปรับปรุงเมืองเดิมตามแบบอย่างการพัฒนาชุมชนแบบกรีก

ระหว่างศตวรรษที่ 7-6 ก.ค.ศ. บรรดานครอีทรัสคันทรงพลังอำนาจทางทหารมากพอที่จะจัดตั้งรวมกันเป็นสันนิบาต (League) แบบกรีก สันนิบาตเป็นองค์กรจัดตั้งทางศาสนาและทางทหารอย่างหลวม ๆ เพื่อความมั่นคงร่วมกันจากภัยกรีกคุกคามจากอิตาลีได้ อีกหนึ่งศตวรรษต่อมา สันนิบาตนั้นสร้างพันธมิตรกับชุมชนใหญ่น้อยเกือบทั่วทั้งแผ่นดินอิตาลี

ความเจริญแบบอีทรัสคันก่อเกิดขึ้นตามตัวเมือง (Urban civilization) มีความก้าวหน้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาก แม้จะมีระบอบการปกครองแตกต่างกัน ศูนย์กลางของอารยธรรมอีทรัสคันคือ นคร

วัฒนธรรมอีทรัสคันถือเป็นอารยธรรมยิ่งใหญ่อารยธรรมแรกที่เกิดขึ้นในอิตาลี ชาวอีทรัสคันได้พัฒนาชุมชนขึ้นเป็นนครตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 ก.ค.ศ. บรรดานครในภาคเหนือของดินแดนเอเดรียต้องพึ่งการเกษตร ที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตเป็นของชนชั้นสูงผู้ปกครองประชาชนทั่วไปเป็นแรงงานสำคัญ ชาวอีทรัสคันได้พัฒนาระบบใช้น้ำเป็นพลังขับเคลื่อน (Hydraulic system) เพื่อท่อน้ำออกจากหนองบึง ปรับพื้นที่ให้เหมาะสมเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่ขึ้นชื่อที่สุดไปทั่วภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียนคือ องุ่น

ในภาคใต้ของดินแดน บรรดานครต้องพึ่งพาการค้าภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การค้าเกลือขึ้นไปตามลำน้ำของแม่น้ำติแบร์ ความอุดมสมบูรณ์ยังมาจากการรอบรู้ความลับของวิธีการผสมแร่ธาตุ มีการพัฒนากรรมวิธีการผลิตแร่เหล็กและทองสัมฤทธิ์

ชาวอีทรัสคันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวกรีกในอิตาลีได้มาก ความเจริญของชาวอีทรัสคันจึงได้รับอิทธิพลอารยธรรมกรีกด้วย ดังเช่น การรับแบบกรีก (Greek model) ในการผลิตและผสมแร่ธาตุ การผลิตภาชนะดินเผา (Pottery) โดยเฉพาะแบบภาชนะดินเผาสีดำ บุคเกโร (Black Bucchero) ซึ่งเป็นแบบของนครโครินท์ และการสร้างสรรค์วิจิตรศิลป์ไม่ว่าจะเป็นภาษาหรือศิลปกรรม ชาวอีทรัสคันได้ชื่อว่าเป็นชาวกรุง ช่างฝีมือ (Craftsmen) และวิศวกร ความเชี่ยวชาญในการผสมโลหะและผลิตเหล็กได้ทำให้ชาวอีทรัสคันสามารถตั้งตนเป็นใหญ่เป็นผู้นำ (Hegemony) ในภาคกลางของอิตาลี ตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำโปลงไปจนถึงกัมปาเนียบนชายฝั่งทะเลติร์เรเนียน (Tyrrhenian) ในภาคตะวันตกเฉียงใต้

ชาวอีทรัสคันสร้างชุมชนเมืองและมีวิถีชีวิตชาวเมือง ความเจริญของชาวอีทรัสคันถือเป็นต้นแบบสายหนึ่งของอิตาลีในยุคต่อมา

ก. ศาสนา ชาวอีทรัสคันแจกเช่นมนุษย์ในยุคโบราณร่วมสมัยย่อนับถือบูชาเทพตามากมาย โดยเชื่อว่า เทพเทพล้วนมีรูปลักษณ์เป็นมนุษย์ มีอุปนิสัยคล้ายเยี่ยงมนุษย์ (Anthropomorphic) เทพสูงสุดทรงพระนามว่า ตินียา (Tinia) ผู้ทรงสายฟ้าสามประเภท เป็นฤทธานุภาพพิเศษ ชาวอีทรัสคันได้สร้างรูปเคารพแทนเทพเพื่อเคารพบูชา วิทยาการรูปเคารพ (Iconography)² ของอีทรัสคันได้ยึดถือตามคตินิยมและศิลปแบบกรีก แต่เทพวิทยาอีทรัสคันเป็นแบบของตนเองโดยแท้

ชาวอีทรัสคันเชื่อชาติหน้ามีจริง สุสานล้วนเปรียบเสมือนนครของคนตาย (Necropolis) แสดงหลักฐานอันอุดมของวัฒนธรรมอีทรัสคัน เพราะสุสานล้วนเหมือนบ้านอยู่ใต้ดิน ประดับตกแต่งภายในด้วยเครื่องเรือนและจิตรกรรมเหมือนบ้านของคนเป็นทุกประการ เพื่อให้ผู้วายชนม์สามารถดำเนินชีวิตต่อไปเหมือนเมื่อครั้งมีชีวิต สุสานทั้งหลายล้วนยืนยันชัดแจ้งว่า ชาวอีทรัสคันมีลัทธิพิธีบูชาคนตาย (Cult of the dead)

² รูปเคารพ โดยทั่วไปหมายถึงรูปภาพ ภาพวาดและรูปประติมา

ชาวอีทรัสคันมีระบบสังเกตและวิเคราะห์สิ่งของหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่ออธิบายและตีความสิ่งของหรือเหตุการณ์นั้นว่าเป็นลาง เป็นนิมิตบอกเหตุในอนาคต (Omen) นิมิตหรือลางนั้นบอกเหตุการณ์ในอนาคตได้ ชาวอีทรัสคันใช้ระบบตีความลางหรือนิมิต เสี่ยงทายและทำนายทายทัก (Divination) เพื่อสืบค้นหาพระประสงค์จํานงหมายของทวยเทพ เช่น การสังเกตการบินของนก ตรวจสอบดูใบไม้ไผ่ของสัตว์ที่ถูกฆ่าบูชา ฯลฯ ตีความเหตุผิดปกติประหลาดหรือวิปริต หรือเหตุปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ (Supernatural phenomenon) ระบบตีความนิมิตยังเป็นที่ยอมรับถือปฏิบัติต่อมาตลอดสมัยจักรวรรดิโรมัน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีหน้าที่ตั้งพิธีตีความนิมิต เสี่ยงทายและทำนายทายทัก เป็นพิธีกรรมพิเศษสุดที่มีชาวอีทรัสคันเป็นมืออาชีพผู้เชี่ยวชาญ

ข. การปกครอง โดยที่นครแต่ละนครเป็นศูนย์กลางของความเจริญ แต่ละนครจึงคงจะมีกษัตริย์ปกครองในระหว่างศตวรรษที่ 8-7 ก.ค.ศ. แต่วิถีชีวิตการเมืองดำเนินไปอย่างไรยังเป็นเรื่องที่ไม่ทราบกันอย่างถ่องแท้ เมื่อบรรดานครเติบโตใหญ่ ได้รวมกันจัดตั้งขึ้นเป็นสันนิบาตแบบกรีกและมีกษัตริย์ทรงปกครองแต่ละนคร บรรดากษัตริย์ทรงมั่งคั่งมาก พิธีกรรมส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลของโลกตะวันออกมิใช่น้อย ดังเช่น การใช้พระคทาโค้ง (Wand, Lituus) แบบตะวันออก

ค. สังคมอีทรัสคัน สังคมมีชนชั้นเพียง 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นสูงผู้เป็นเจ้า (Lords) และชนชั้นผู้รับใช้ (Servants) ความมั่งคั่งของเจ้าขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแผ่นดินเอตรูเรีย (Etruria) ซึ่งมีดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว และมีแร่ธาตุอุดมคือ ทองแดงและเหล็ก ประชากรมหาศาลส่วนใหญ่เป็นทาสทำงานรับใช้เจ้าตามไร่นาและเหมืองแร่ของเจ้าผู้เป็นชนชั้นสูงผู้ปกครอง (Aristocrats) เจ้าผู้ฮ้างการ ก้าวร้าว ทว่ามีจินตนาการ ส่วนใหญ่มิได้อาศัยบนที่ดินที่ตนครอบครอง (Absentee)

สังคมอีทรัสคันเป็นสังคมเมือง ผู้คนอาศัยอยู่ในเมืองมากกว่าในชนบท แต่ละนครมีกำแพงหนานักล้อมและมีประชากรประมาณ 20,000 คน สิ่งก่อสร้างล้วนทำด้วยไม้ จึงหาซากโบราณสถานให้ศึกษาได้ยาก สถานที่แห่งเดียวที่มีหลักฐานมากพอให้ศึกษาสังคมคือ สุสาน โดยเฉพาะสุสานที่นครกาเอเร (Caere) แต่ละสุสานส่วนใหญ่เป็นสุสานของครอบครัว มีกำแพงตกแต่งหรูหรา บางแห่งแสดงจากการเลี้ยง ขบวนแห่และกิจวัตรประจำวันอย่างมีสีสันสดใส

สตรีมีบทบาทสำคัญในสังคมมาก เป็นบทบาทนอกเคหะสถาน อาทิ การร่วมงานเลี้ยงเคียงข้างสามี การร่วมงานรื่นเริง เช่น การละคร ดนตรีและกีฬา สตรียังมีบทบาทสำคัญในแวดวงการเมืองด้วย พระราชินีบางองค์ทรงแต่งตั้งผู้ครองราชย์เป็นกษัตริย์ ถึงกระนั้น ในสายตาของชาวกรีกร่วมสมัย ก็เห็นบทบาทสตรีเช่นนั้นไม่น่านับถือ อริสโตเติลถึงขนาดประณามสตรีอิทรัสคันผู้มีบทบาทในสาธารณะว่าเป็นหญิงแพศยา ชาวโรมันเองก็ตระหนักตกต่ำกับบทบาทสตรีอิทรัสคันเช่นกัน

ชาวอิทรัสคันมีความสัมพันธ์กันในสังคมแบบเกื้อกูลกัน (Patron-Client) ประชาชนผู้อ่อนแอพึ่งพาอาศัยอำนาจอิทธิพลของผู้เป็นใหญ่ (Patron) ให้ปกป้องคุ้มครองและอุปถัมภ์ค้ำจุน โดยรับใช้ผู้เป็นใหญ่เป็นการตอบแทน ความสัมพันธ์อีกแบบหนึ่งเป็นความสัมพันธ์กันในแวดวงของทาสผู้เป็นไท (Freedman)

ง. วิจิตรศิลป์ ชาวอิทรัสคันเป็นผู้ถ่ายทอดอิทธิพลอารยธรรมกรีก โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านทัศนศิลป์ (Visual arts)

ชาวอิทรัสคันเป็นกลุ่มชนผู้รู้หนังสือ ภาษาอิทรัสคันมีพยัญชนะซึ่งมาจากรากคำภาษากรีก อาจเป็นภาษากรีกในอิตาลีได้ ภาษาอิทรัสคันยังมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับตัวหนังสือแบบเขียน (Script) ของโลกตะวันออกด้วย แต่เมื่อพิจารณาอย่างดี จะเห็นว่า ภาษาอิทรัสคันมีความลึกลับหลายด้าน ยังต้องศึกษากันอีกให้ลึกซึ้ง เพราะปัจจุบัน ยังไม่มีผู้ใดสามารถถอดตัวอักษรโบราณ (Decipher) ได้หมด ตัวภาษาเองก็มีลักษณะเกี่ยวข้องกับภาษาอื่นน้อย อย่างไรก็ตาม ภาษาอิทรัสคันเป็นพื้นฐานสำคัญของพยัญชนะของภาษาละติน

ในด้านศิลปกรรม ชาวอิทรัสคันเชี่ยวชาญในการผสมผสานความคิดให้เป็นต้นแบบของตนเองให้กลมกลืนสอดคล้องกับความชำนาญในการเลียนแบบศิลป์ เป็นความชำนาญในการผสมผสานอย่างไร้เทียมทานในโลกกรีกร่วมสมัย ผลงานศิลป์แสดงความกลมกลืนประสานเป็นเนื้อเดียวกันจนแยกกันไม่ออก ดังเช่นการออกแบบและการตกแต่งแจกัน โถกระถาง

สถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอิทรัสคันนิยมใช้หินและไม้ของท้องถิ่นเป็นวัสดุก่อสร้าง ชาวอิทรัสคันปรับปรุงแก้ไขแผนของอาคารภายใน (Cella plan) โดยพิจารณาเห็นว่าภาคใต้ของดินแดนเอตรูเรียมีคราบหินปูน (Tufa) อ่อนมากเหมาะที่จะเจาะทำอุโมงค์ ชาวอิทรัสคันได้สร้างอุโมงค์ใต้ดินโยงใยไขว่ไปมาเป็นกากบาท อีกทั้งใช้คราบหินปูนเป็นวัสดุก่อสร้าง

ภาชนะบุคเกโรดำในสุสานอีทรัสกัน

(ซ้าย) Centaur

600 ปี ป.ค.ศ. สูง 77 ซม.

(ขวา) พระเทพเอเธน

สูง 37 ซม.

นักรบสู้รบกัน

ศิลปรูปนูนอิทธิรสกัน ไม้หุ้มทองสำริด

เพราะคราบหินปูนจับตัวแข็งเป็นชั้น ๆ มีสีสรรสวยงาม และขัดให้เป็นมันกลายเป็นหินอ่อน
ชื่อว่า โอนิกซ์ (Onyx) ใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น สร้างสุสานใต้ดิน สร้างผนังกันดินกัดกร่อน
ป้องกันน้ำเซาะลึกเป็นหุบเขาหรือห้วยลึกได้

ในด้านประติมากรรม โดยเฉพาะเครื่องดินเผาสีหม้อใหม่ (Terracotta) ชาวอีทรัส
คันได้ผสมผสานเทคนิคคลาสสิกเข้ากับความรู้สึกรักคิดแบบตะวันออกในการออกแบบได้
อย่างประหลาดยิ่ง

จุดเด่นสุดของศิลปอีทรัสคันคือ เครื่องทองสัมฤทธิ์ ภาคใต้ของดินแดนเอตุรียมี
การพัฒนาวิทยาการผสมแร่ธาตุ เครื่องทองสัมฤทธิ์ขึ้นชื่อได้แก่ เข็มกลัด คันธอง โคมระย้า
โคมปักกิ่งเทียน ภาชนะสามขา กระทะและหม้อ

4. ชาวละติน

เมื่อประมาณ 1,000 ปี ก.ค.ศ. ในยุคเหล็ก บรรดาผู้พูดภาษาตระกูลอินโด-ยูโรเปียน
ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักรบ ได้อพยพมาจากลุ่มแม่น้ำดานูบ (Danube) ลงมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณ
กัมปาเนีย (Campania) ในภาคกลางของอิตาลี ภาษาพูดของกลุ่มนี้ต่อมาเรียกว่า ภาษาอิตาลี
(Italic) หรือละติน (Latin)

ชาวละตินเป็นผู้เจริญกว่าชนกลุ่มเดิมทั้งหลายในอิตาลี ความเจริญเด่นชัดเป็นหลัก
ฐานจากการที่ชนอินโด-ยูโรเปียนรู้จักการผลิตอาวุธเหล็กและนิยมการเผาสฟและฝังศพพร้อม
อาวุธ ชาวละตินผู้มาใหม่นี้ได้อยู่ร่วมกับชนกลุ่มอื่น และผสมปนเปสายโลหิตกับชนกลุ่มอื่น
เช่น กลุ่มลิกูเรียน กลุ่มซาบินส์ (Sabines, ผู้อพยพ) และอุมเบรียงส์ (Umbrians) ประชากรเชื้อ
สายผสมเหล่านั้นเรียกว่า ชนชาวละติน มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่บรรดาเขาอัลบัน (Alban hills) ทาง
ทิศใต้ของกลุ่มแม่น้ำติเบร์ ชาวละตินเลี้ยงสัตว์ (โดยเฉพาะเลี้ยงหมู) ทำไร่เลื่อนลอย ตั้งชุมชน
เป็นหมู่บ้านกระจัดกระจาย ดินแดนของชาวละตินนี้เรียกว่า ละติอุม (Latium) อยู่ในภาคกลาง
ของอิตาลี ภาษาอิตาลีท้ายสุดก็เรียกว่า ภาษาละติน

เมื่อประมาณ 1,000 ปี ก.ค.ศ. กลุ่มละตินนี้ได้ควบคุมอิตาลีภาคกลาง คุกคามชุมชน
ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในภาคใต้หรือภาคตะวันตก เมื่อประมาณศตวรรษที่ 8 ก.ค.ศ. หมู่
บ้านละติน 40 หมู่บ้านได้รวมตัวจัดตั้งขึ้นเป็นสมาพันธ์ (Confederation) เรียกว่า สันนิบาตอัล

บัน (Alban League) นครที่มีความสำคัญคือ นครโรม (Rome) ชาวโรมันเชื่อมาช้านานแล้วว่า นครโรมได้ถูกกลืนให้เป็นจักรวรรดิยิ่งใหญ่

นครโรม

นครโรม เลกเช่นนครใหญ่ทั่วไปที่ย่อมมีเรื่องราวปรัมปราเป็นตำนาน นิทานพื้นบ้าน เล่าสืบต่อกันมาถึงกำเนิดความเป็นมาของนคร เรื่องราวที่ผ่านการเล่าสืบต่อกันมาย่อมมีข้อเท็จจริงที่ไม่แน่นอนแน่ชัด เติมไปด้วยความมีดมน หากที่จะสืบค้นให้ได้ความจริงแน่แท้ เรื่องราวเกี่ยวกับกำเนิดของนครโรมจึงเป็นเรื่องราวปรัมปราพิศดารเหลือเชื่อ (Myths) มากกว่าจะยึดถือให้เป็นประวัติศาสตร์ (History) ได้

ตำนานเล่าขานถึงพี่น้องฝาแฝด ทรงพระนามว่า โรมูลัส (Romulus) และเรมัส (Remus) เป็นโอรสของเทพเจ้าแห่งสงคราม (Mars) กับเจ้าหญิงชาวละติน พี่น้องทรงเติบโตใหญ่ด้วยน้ำนมของหมาป่า ตำนานนี้เล่าขานโดยอ้างถึงสัตว์ที่ชุมชนเคารพนับถือคือ หมาป่า ชาวอิทรัสคันเองก็นับถือหมาป่า ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวอิทรัสคันมีลัทธิพิธีบูชาหมาป่าเป็นพิเศษ พี่น้องฝาแฝดเป็นผู้นำในการตั้งถิ่นฐานในนครโรมปัจจุบัน เมื่อประมาณ 753 ปี ก่อนคริสตศักราช โรมูลัสตั้งถิ่นฐานบนเขาปาลาติเน (Palatine hill) เรมัสตั้งถิ่นฐานบนเขาอาเวนติเน (Aventine hill) ต่อมาพี่น้องต่อสู้ชิงอำนาจกันเอง เพราะเรมัสกระโดดขึ้น ๆ ลง ๆ บนกำแพงที่ยังสร้างไม่เสร็จของโรมูลัส โรมูลัสฆ่าเรมัสตาย เรื่องราวตอนนี้แสดงคตินิยมว่า กำแพงเป็นเขตแดนศักดิ์สิทธิ์สามารถจัดสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงได้ (Concept of pomerium) ผู้หนึ่งผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้

ตำนานอีกเรื่องหนึ่งแบบของกวีเวอร์จิล (Virgil ผู้แต่ง Aeneid) เล่าขานว่า ผู้ปกครองนครโรมคือ เอเนียส (Aeneas) วีรบุรุษผู้พิทักษ์นครทรอย ทรงเป็นโอรสของเทพแอฟโฟรดิเต (Aphrodite, เทพแห่งความรัก) กับอังกิเซส (Anchises) ชาวทรอย นครโรมมีกษัตริย์สืบสันตติวงศ์หลายองค์จนถูกพวกละติน ภายใต้การนำของตาร์ควิน ผู้อหังการ (Tarquin the Proud) ขับไล่ออกจากนครโรม

ตำนานไม่ได้เล่าขานเรื่องนคร บทบาทของนครโรมในโลกของชาวละตินและชาวอิทรัสคัน และการเรืองอำนาจของนครโรม บรรพชนของนครโรมเป็นชนกลายกลุ่มชาติพันธุ์อพยพหลายครั้งเข้าไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่เป็นนครหลวงโรมปัจจุบันเมื่อประมาณ 1,000 ปี

ก.ค.ศ. เมื่อเผชิญภัยอิทรัสคันคุกคามจากภาคเหนือและภัยกลุ่มชนซาร์ปีน (Sabines) แทรกซึมจากภาคตะวันออก ชาวละตินได้ย้ายชุมชนขึ้นไปบนเขาที่สูงเพื่อความมั่นคงปลอดภัย ชุมชนขึ้นชื่อคือ หมู่บ้านอัลบัน (Alban village) บนเขาปาลาติเน (Palatine) ซึ่งเป็นเขาสูงชันอากาศดี ห่างไกลจากหนองบึงที่มีความชื้นและเชื้อโรคชุกชุม ชุมชนใหม่นั้นเรียกว่า จัตุรัสโรม (Roma quadrata) เมื่อสิ้นศตวรรษที่ 8 ก.ค.ศ. มีหมู่บ้านละตินตามเส้นทางริมฝั่งน้ำของแม่น้ำติเบร์ไปสู่อัลบา (Alba) ถึง 7 หมู่บ้าน หมู่บ้านทั้งหมดได้รวมกันจัดตั้งเป็นสันนิบาตเพื่อความช่วยเหลือร่วมกันในการป้องกันหมู่บ้าน และเกื้อกูลกันในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา สันนิบาตเป็นอิสระ เป็นจุดเริ่มต้นก่อเกิดนครโรมในสมัยบุรพกาล

ในศตวรรษที่ 7 ก.ค.ศ. ชุมชนหมู่บ้านเจริญเติบโตใหญ่ เริ่มมีระบบป้องกันที่ตั้งและมีวิถีชีวิตเป็นชาวเมืองมากกว่าชาวชนบท วิถีชีวิตมีสีสันมีความเคลื่อนไหวมาก อีกหนึ่งร้อยปีต่อมา บรรดาหมู่บ้านตามเขาที่แวดล้อมด้วยฟอรัม (Forum) ได้เชื่อมกันเข้าเป็นนคร (City) ศักราชการสถาปนานครโรมตามตำนานคือ เมื่อ 753 ปี ก.ค.ศ. นครโรมที่เริ่มเห็นชัดนั้นไม่เคยพึ่งพาอิทรัสคัน ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพาทางการเมืองหรือทางวัฒนธรรม

การจัดตั้งและพัฒนาชุมชนดังกล่าวสอดคล้องกับตำนานเรื่องโรมุลสสถาปนานครโรม เพื่อเป็นที่ลี้ภัยให้แก่ผู้ลี้ภัยและบรรดาผู้คนที่ถูกขับไล่ไสส่งมา ประชากรของนครโรมจึงมีความหลากหลายของชาติพันธุ์ นครโรมเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้อย่างไรจากพื้นฐานของการเป็นกลุ่มหมู่บ้านบนเขาแวดล้อมฟอรัม จนกลายเป็นจักรวรรดิยิ่งใหญ่ในสมัยต่อมา? ลักษณะที่ตั้งและลักษณะความเจริญเป็นปัจจัยสำคัญหรือไม่ต่อความสำเร็จยิ่งใหญ่ของนครโรม

1. ภูมิศาสตร์

นครโรมมีลักษณะที่ตั้งที่ดีพิเศษมาก ทำให้สามารถพัฒนาทรัพยากรในแผ่นดินละติอุมได้เต็มที่ และสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้

นครโรมตั้งอยู่บนริมฝั่งแม่น้ำติเบร์ ตัวนครตั้งอยู่บนเขาเตี้ย (Low hills) 7 ลูก ห่างจากปากแม่น้ำติเบร์เพียง 5 ไมล์ นครโรมจึงห่างทะเลมากเพียงพอที่จะอยู่รอดปลอดภัยจากโจรสลัดและโรครระบาด ที่สำคัญคือ ไรกมาเลเรีย แต่ก็ไม่ไกลจากทะเลนัก นครโรมมีทางออกทางทะเลสู่โลกภายนอก ณ จุดที่ระดับท้องน้ำติเบร์สูงสุด เรือเล็กแล่นไปมาได้ แม้จุดที่ระดับ

ท้องน้ำต่ำที่สุด น้ำแม่น้ำก็ไหลข้ามได้ แม่น้ำติเบร์เป็นเส้นทางคมนาคมและเส้นทาง การค้าระหว่างภาคเหนือกับภาคใต้ นครโรมสามารถควบคุมเส้นทางสำคัญนี้และควบคุม จุดที่ข้ามแม่น้ำได้ดี ชาวโรมันได้พัฒนาเมืองท่าขึ้นแห่งหนึ่งเรียกว่า เมืองท่าโอสเตีย (Ostia) เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางของการขายการค้าไปทั่วภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

แม่น้ำติเบร์ได้สร้างความมั่นคงให้แก่ชาวโรมันมาก เพราะที่ปากแม่น้ำ มีแหล่งนาเกลือขนาดใหญ่ เกลือเป็นสินค้าจำเป็นพื้นฐานของโลกยุคโบราณ โรมจึงผูกขาดการขนส่ง เกลือและการค้าเกลือท้องถิ่นแม่น้ำติเบร์ไปสู่ภายในแผ่นดินของภาคกลาง ณ ที่ซึ่งเศรษฐกิจจำเป็นต้องใช้เกลืออย่างยิ่งยวด

ด้วยลักษณะที่ตั้งเอื้ออำนวยดังกล่าว โรมจึงเป็นนครเปิด พร้อมที่จะเปิดสู่โลกกว้าง ต้อนรับประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ พร้อมที่จะรับและดัดแปลงวัฒนธรรมต่างชาติให้เหมาะสมกับความต้องการของโรมเอง โรมพร้อมที่จะติดต่อค้าขายกับโลกภายนอก ชาวโรมันจึงมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลกว่าชุมชนนครอื่นในอิตาลี ชาวโรมันเป็นพ่อค้าเชี่ยวชาญในการพัฒนาทรัพยากรของแผ่นดินละติอุม และอาศัยลักษณะที่ตั้งที่พิเศษยิ่งนั้นในการพัฒนานครขึ้นมาเป็นจักรวรรดิ ยิ่งใหญ่ทั้งด้านอำนาจ เงินตราและความเจริญ อารยธรรมโรมันได้ถูกสร้างสรรคขึ้นบนพื้นฐานของความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์นั่นเอง

2. นครโรม : การพัฒนาชุมชนเมือง

จากปากแม่น้ำติเบร์มาสู่ตัวเมือง มีระยะทาง 5 ไมล์ สายน้ำไหลคดเคี้ยวเวียนวนรอบเขตที่สูง (Highlands) ซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพภูมิประเทศเป็นหนองบึงของภาคกลาง ขุนเขาหน้าผา (Cliffs) ล้วนแยกออกมาจากแควน้อยแควใหญ่ ตั้งตระหง่านจำแนกลุ่มแม่น้ำที่แผ่กว้างกว่า 1.5 ไมล์ ลุ่มแม่น้ำนี้เป็นเนินที่สูงตามธรรมชาติ (Ford) เป็นแหลมยื่นออกไปมากมายหลายไมล์ มีแต่เพียงเขากาปีโตลิเน (Capitoline) ปาลาติเน (Palatine) และอาเวนติน (Aventine) เท่านั้นที่ยื่นออกไปสู่ลุ่มแม่น้ำ ส่วนเขากวิรินัล (Quirinal) เขาวีมินัล (Viminal) เขาชเลี่ยนอพเปียง (Caelianoppian) และเอสควิลิเน (Esquiline) ยื่นออกมาจากเขาแอเพนไนส์ มีรูปลักษณะเหมือนเตี๋ยรองเท้า เขาทั้ง 7 แห่งโรม (Seven Hills of Rome) นั้นเป็นปราการป้องกันได้และปลอดภัยจากน้ำท่วมของแม่น้ำติเบร์

บนเขาทั้ง 7 มีชุมชนกลุ่มเลี้ยงสัตว์ แผ่ขยายลงมาสู่ลุ่มแม่น้ำซึ่งลดเลี้ยวอยู่หว่างเขาทั้งหลาย แม่น้ำดิแบร์เป็นทั้งแหล่งน้ำ เส้นทางขนส่งคมนาคมและเส้นทางการค้า ตัวนครโรมตั้งตรงจุดข้ามที่ง่ายคายนแม่น้ำดิแบร์ และตั้งคร่อมแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ของการขนส่งคมนาคมภายในคาบสมุทร นครโรมตั้งในทิศทางที่เสมือนพุ่งออกไปสู่หน้าน้ำตะวันตก ไปสู่แอฟริกาเหนือและเกาะซิซิลี

ชุมชนเก่าที่สุดคือ ชุมชนบนเขาปาลาติเน เขานี้เหมาะสมมากที่จะเป็นเขตที่อยู่อาศัย แม้จนถึงปัจจุบัน ชุมชนพัฒนาจากการสร้างกระท่อมมาเป็นบ้านใหญ่โตของบรรดาสมาชิกสภาซีเนต (Senators) และพระราชวังใหญ่ของจักรพรรดิตามที่ลาด คำ Palace มีที่มาจากคำ Palatine แปลว่า ศูนย์อำนาจแห่งราชันย์ (Seat of royalty)

เขากาปิโตลินมีหน้าผาสูงชัน เหมาะที่จะเป็นที่มั่นปลอดภัย เขากาปิโตลินจึงถูกกำหนดให้เป็นเสมือน ‘เมืองบน’ (Acropolis) แบบกรีก เป็นเขาที่ตั้งเทวาลัย (Hill temple, Capitol) เป็นศูนย์กลางของลัทธิพิธีของชาวโรมัน บนเขามีบรรดาเทวาลัย หอหนังสือหลวง (State archives) และโรงกระษาปณ์ตั้งอยู่ใกล้เคียง เทวาลัยชั้นชื่อและสำคัญมากคือ เทวาลัยพระเทพยูโน (Temple of Juno) ชาวโรมันเชื่อว่า เขาเทวาลัยเป็นเขาศักดิ์สิทธิ์ที่ทำลายมิได้ และเป็นสัญลักษณ์ของนครอันนิรันดร์ (Eternal city) ในสมัยจักรวรรดิโรมัน บรรดาเมืองขึ้นและนิคมทุกหนแห่งก็มีเขาเทวาลัย เรียกทั่วไปว่า Capitol เหมือนโรม

ในนครโรม ยังมีพื้นที่อีกแห่งที่ไม่เหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานคือ ที่ลุ่มเป็นหนองบึงระหว่างเขาปาลาติเนกับเขากาปิโตลิน ชาวโรมันไม่รู้จักเทคนิคการพัฒนาพื้นที่นั้น ในยุคสมัยนั้น จึงกำหนดพื้นที่นั้นเป็นเขตสุสาน

3. ความเชื่อถือและลัทธิพิธี

ชาวโรมันนับถือบูชาธรรมชาติ ยกย่องขึ้นเป็นเทพและเทพี เทพเจ้าของชาวโรมันก็คือเทพเจ้ากรีก เป็นแต่เพียงพระนามเท่านั้นที่แตกต่างกัน เทพเจ้ายิ่งใหญ่สูงสุดคือพระบรมเทพยูปีเตอร์ (Jupiter, ตรงกับพระเทพเซอุสของกรีก) ทรงเป็นพระผู้สร้างเสมือนพระเทพบิดร ทรงเป็นใหญ่เหนือทวยเทพ และทรงเป็นประธานของเทวสภาซึ่งเป็นองค์กรที่ยากที่จะควบคุม ทวยเทพล้วนมีหน้าที่เฉพาะองค์ ที่สำคัญคือ พระเทพมาร์ส (Mars) แห่งสงคราม พระ

เทพเนปจูน (Neptune) แห่งน่านน้ำมหาสมุทร พระเทพีวีนัส (Venus) แห่งความรักและความสวยงามเยี่ยงมนุษย์ และพระเทพอพอลโล (Apollo) ผู้กำหนดวิถีโคจรประจำวันของดวงอาทิตย์ บรรดาทวยเทพล้วนเป็นผู้พิทักษ์คุ้มครองกิจกรรมมนุษย์ เช่น การล่าสัตว์ การผลิตเครื่องโลหะ การจรรณาวรรณคดีและประวัติศาสตร์ เป็นต้น

เทวนิยมของชาวโรมันในสมัยบุรพกาลนั้นมีบทบาทหน้าที่ทางการเมืองและต้องเสนอสนองรับใช้ความต้องการของมนุษย์ ชาวโรมันตั้งพิธีเพื่อติดต่อและปฏิบัติบูชาเทวดา บรรดาพิธีล้วนมีความหมายสำคัญทางการเมือง มุ่งมั่นเกี่ยวข้องกับมนุษย์และประโยชน์สุขทางโลกมากกว่าประโยชน์สุขทางจิต ดังจะเห็นได้ว่า ชาวโรมันแสวงหาความช่วยเหลือจากเทวดา และแสวงหาคำพยากรณ์ คำเสี่ยงทาย ทำนายทายทัก ต้องการให้เทวดาแสดงให้เห็นอนาคตและหวังให้สถาบันคาทอลิกชาติฟ้าดินเป็นปกติเพื่อให้การเกษตรได้ผลสมบูรณ์และเพื่อให้มีสุขภาพดี ชาวโรมันสนใจเทวดาเฉพาะในด้านต้องการความช่วยเหลือจากเทวดาเท่านั้น สนใจใคร่รู้ว่า เทวดาแต่ละองค์ทรงฤทธาานุภาพด้านใดมากพอที่จะสนองตอบความต้องการของตน ชาวโรมันไม่สนใจหลักการหรือหลักธรรมที่จะทำให้มนุษย์มีจิตสูงส่ง ความต้องการของชาวโรมันเป็นความต้องการในทางโลกียสุข เป็นประโยชน์สุขในชาตินี้เป็นสำคัญ ดำเนินเทวนิยมโรมันเต็มไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับฤทธาานุภาพของทวยเทพ เทวนิยมโรมันจึงไม่ให้คุณประโยชน์แก่วงการอักษรศาสตร์ เพราะวรรณคดีล้วนมีประเพณีการแต่งที่เกี่ยวข้องกับเทวนิยม เหล่าทวยเทพสะท้อนให้เห็นกิเลสตัณหามนุษย์ ทวยเทพจึงถูกพิจารณานับเนื่องให้เป็นสัญลักษณ์ของการแสวงหาธาตุแท้ของมนุษย์ ความเชื่อของชาวโรมันมิได้เอื้ออำนวยหลักธรรมคำสั่งสอนให้ชาวโรมันประพฤติปฏิบัติชอบ

นอกจากการนับถือบูชาเทวดาแล้ว ชาวโรมันยังมีความเชื่อถือในความลึกลับ (“Mystery” religion) ซึ่งเป็นความเชื่อถือของเอเชียตะวันออกกลาง ความเชื่อถือในความลึกลับได้เอื้ออำนวยพิธีกรรมลึกลับให้แก่ชาวโรมัน ความเชื่อถือนี้มีระเบียบการกำหนดให้ผู้เชื่อถือต้องเข้าพิธีเป็นสมาชิก และกำหนดให้ชาวโรมันมีความรู้สึกรู้สีกิตติกระหนักรถึงความสำคัญของการติดต่อกับทวยเทพ

ความเชื่อถือของชาวโรมันแต่ละชนชั้นจะมีลักษณะแตกต่างกัน ถึงกระนั้น ทั้งนกรก็ถือว่า ประชาชนต้องเคารพเชื่อฟังผู้ปกครองและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครอง ความเชื่อ

ถือจึงถือเป็นสื่อที่มีความหมายทางการเมือง สามารถสนองตอบความคาดหวังของนครได้ ผู้ปกครองมีอำนาจอันชอบธรรมในการปกครอง เพราะมีหน้าที่หลักประการหนึ่งคือ หน้าที่ตั้งพิธีติดต่อเทวดาเพื่อขอความคุ้มครองและความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนจึงต้องจงรักภักดีต่อระบอบการปกครอง นครโรมมิได้เห็นความเชื่อถือหลากหลายนั้นมีความหมายสำคัญทางธรรม เพราะความเชื่อถือเหล่านั้น โดยเนื้อแท้แล้ว ก็ไม่มีหลักธรรมคำสอนให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ความเชื่อถือแบบโรมันไม่มีธรรมจริยาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของศาสนา บรรดานักคิดชาวโรมันล้วนต้องแสวงหาพื้นฐานแห่งธรรมจริยาดด้วยตนเอง ก่อเกิดปรัชญาประเภทหนึ่งขึ้นคือ ปรัชญาศีลธรรม (Moral philosophy)

4. สังคมโรมัน

ในสมัยบุรพกาล ครอบครัวคือหน่วยสังคมพื้นฐาน ครอบครัวมากมายหลายครอบครัวที่สืบสายมาจากบรรพชนคนเดียวกันรวมกันเป็นตระกูลหรือแซ่ หรือโคตรวงศ์ (Clan, gentes) แต่ละโคตรวงศ์มีชื่อตามชื่อของบรรพชน หัวหน้าตระกูลหรือโคตรวงศ์ (Paterfamilias) เป็นใหญ่ปกครองบรรดาครอบครัวและเป็นผู้ดำเนินการตั้งพิธีทางศาสนา โดยเฉพาะการเซ่นไหว้บรรพบุรุษเพื่อความอุดมสมบูรณ์พูนสุข สังคมโรมันเริ่มมีการแบ่งชนชั้นแล้วตามพื้นฐานครอบครัวและลัทธิประเพณีมากกว่าจะแบ่งชนชั้นตามความยากดีมีจนและบทบาทหน้าที่ สังคมโรมันมี 2 ชนชั้น ได้แก่

1. ชนชั้นสูงผู้มีชาติตระกูล (Patricians) ชนชั้นนี้มีการจัดตั้งรวมกันเป็นโคตรวงศ์มากมาย แต่ละโคตรวงศ์มีการปกครองตนเอง มีลัทธิพิธีและธรรมเนียมประเพณีเฉพาะของตนเอง โคตรวงศ์ถือตนว่าสูงส่งกว่าประชาชนทั่วไปผู้ไม่มีชาติตระกูล ผู้นำครอบครัวและผู้นำโคตรวงศ์ (Patres หรือ fathers) เรียกตนเองว่า ปาตริเชียเต (Patricians, Patriciate) แปลว่าผู้สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ (Descendants of fathers) ชนชั้นนี้มีปริมาณไม่มากนัก

2. ชนชั้นต่ำผู้ไร้ชาติตระกูล เป็นสามัญชน (Plebeians) เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของโรมที่ไม่มีสกุลรุนชาติ ไม่มีการจัดตั้งรวมหลายครอบครัวเป็นตระกูลหรือโคตรวงศ์ ส่วนใหญ่เป็นชาวไร่ชาวนาผู้ยากไร้ ส่วนน้อยเป็นพ่อค้าและช่างศิลป์ (Artisans) สามัญชนไม่มีลัทธิพิธีและธรรมเนียมประเพณีเฉพาะกลุ่มเฉพาะเหล่า

บรรดาตระกูลของโคตรวงศ์และครอบครัวสำคัญของสามัญชนได้เสริมสร้างอำนาจด้วยการจัดตั้งระบบพึ่งพานาย (A system of clientage) ในระบบนี้ เสรีชนได้ขอพึ่งพาบุคคลหรือครอบครัวผู้มีอำนาจให้ปกป้องคุ้มครองตน โดยเสรีชนต้องตอบแทนด้วยการรับใช้และสนับสนุนออกเสียงเลือกตั้งบุคคลคือนาย (Patron) หรือครอบครัวของนายให้มีบทบาทอำนาจทางการเมือง เสรีชนผู้พึ่งพานาย (Clients) เป็นเสรีชนประเภทหนึ่งผู้อย่อนแอในสังคมโรมัน

5. การเมืองการปกครอง

ในสมัยบุรพกาล สถาบันการเมืองการปกครองของนครโรมเหมือนสถาบันของกรีซ นครโรมเริ่มต้นด้วยการเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ที่มีกษัตริย์ปกครองตั้งแต่ประมาณ 800 ปี ป.ศ. องค์กรผู้แทนประชาชนโรมันคือ สมัชชาหมู่บ้าน (Comitia Curiata, Curiate Assembly) และสภาซีเนต (the Senate) เป็นผู้ดำเนินการสรรหาผู้ที่จะเป็นกษัตริย์ สภาซีเนตเป็นผู้คัดเลือก (Select) บุคคลที่เหมาะสมแล้วเสนอให้สมัชชาหมู่บ้านเห็นชอบ ตำแหน่งกษัตริย์มิได้มาจากการสืบราชสันตติวงศ์ หรือสืบทอดตำแหน่งในวงศ์สกุล สมัชชาหมู่บ้านมอบหมายอำนาจสูงสุด (Supreme power, Imperium) และสิทธิในการใช้กำลังเพื่อรักษากฎหมายให้แก่กษัตริย์ ระบอบราชาธิปไตยได้พัฒนาสถาบันการเมืองและสถาบันศาสนาขึ้น

กษัตริย์ทรงเป็นผู้นำผู้ปกครองทางโลกและทางธรรม หน้าที่ทางธรรมคือ การเป็นผู้แทนปวงชนในการตั้งพระราชพิธีเพื่อติดต่อกับทวยเทพด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ การปกครองในระยะแรกเน้นหนักหน้าที่ทางธรรมมาก ต่อมา กษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองทางโลกอย่างแท้จริง และทรงเป็นผู้พิทักษ์ความยุติธรรมโดยพระราชวินิจฉัยถือเป็นที่สุด แต่โดยที่กษัตริย์มาจากความเห็นชอบขององค์กรผู้แทนปวงชน พระราชอำนาจจึงไม่เด็ดขาด องค์กรผู้แทนคือสภาซีเนตและสมัชชาหมู่บ้านมีอำนาจถ่วงดุลพระราชอำนาจ แม้แต่โคตรวงศ์และตระกูลใหญ่ก็มีอิทธิพลสามารถจำกัดพระราชอำนาจได้ ระบอบราชาธิปไตยโรมันจึงเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนสามารถตรวจสอบและถ่วงดุลพระราชอำนาจเต็มที่ บทบาทขององค์กรผู้แทนจึงเป็นบทบาทสำคัญที่ควรศึกษามาก

5.1 สมัชชาหมู่บ้าน

นครโรมได้รวมตัวจัดตั้งประชาชนอีกแบบหนึ่ง เพื่อประโยชน์ทางการเมือง โดยแบ่งประชาชนเป็นเผ่า (Tribe, tribus) ตามชาติพันธุ์ ภูมิสำเนา และตามพื้นที่ (Territorial tribe) เผ่ามีความหมายทางการเมืองด้วยคือ เป็นพื้นที่การปกครอง (Territorial tribe) เทียบเท่าตำบลหรือใหญ่กว่านั้นคือ อำเภอหรือเขต แต่ละเผ่าแบ่งย่อยเป็นพื้นที่ระดับหมู่บ้าน หรือใหญ่กว่านั้นคือ ตำบล (Parish or wards, village, curia curiae) ในระยะแรก โรมมี 3 เผ่า หรือ 3 เขต ได้แก่ เขตเผ่าละติน อีทรัสคันและซาร์ป็น ทุกหมู่บ้านประกอบด้วยครอบครัวและโคตรวงศ์ ทุกหมู่บ้านมีหัวหน้าหมู่บ้าน (Curio) เทียบเท่าผู้ใหญ่บ้านในความหมายปัจจุบัน และทุกหมู่บ้านมีการจัดตั้งองค์กรสมาชิกชายของครอบครัว เป็นสภาหมู่บ้าน (Curiae, village council) สมาชิกชายมาจากชนชั้นสูงและสามัญชน ในระยะแรก สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้แทนทางศาสนาและอาศัยความเป็นเครือญาติในการเป็นสมาชิก เมื่อแรกสถาปนาระบอบราชาธิปไตยเมื่อประมาณ 507 ปี ก.ค.ศ. นครโรมมีสภาหมู่บ้าน 30 สภาที่ออกเสียงในกิจการสำคัญ

สภาเปรียบเสมือนสถานที่ประชุมปรึกษาหารือกิจการสำคัญของหมู่บ้าน เป็นการเปิดโอกาสให้มีการถกแถลงกันในที่สาธารณะ สถานที่สาธารณะเพื่อถกแถลงกันนั้นเรียกว่า โฟรัม (Forum) โคตรวงศ์มีอำนาจครอบงำสภาหมู่บ้าน ผู้ใดแม้มิได้รวมกันเป็นโคตรวงศ์ก็ร่วมการประชุมถกแถลงได้ สภาหมู่บ้าน โดยเนื้อแท้ มีแต่เรื่องเกี่ยวข้องกับความเชื่อถือและลัทธิพิธีเป็นสำคัญ

เมื่อสภาหมู่บ้านทั้งหมดประชุมกันในระดับนคร เรียกว่า สมัชชาหมู่บ้าน (Comitia Curiata or Curiate Assembly)³ มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การทหารและการพิธี สมาชิกเข้าประชุมเพื่อออกเสียงหรือเพียงตราข้อบังคับ สมัชชาเลือกตั้งกษัตริย์ เป็นบุคคลที่

³ สมัชชาหมู่บ้านนี้เขียนเป็นภาษาละตินว่า Comitia Curiata บรรดาตำราภาษาอังกฤษแปลแตกต่างกันดังนี้ Curiate Assembly; Assemblies of all members of curiae (villages); Curiate of the Plebeians; Popular assembly of the cleans (Curiae) ตำรา HI 353 ในที่นี้จะแปลคำ Comitia Curiata ว่า สมัชชาหมู่บ้าน

สภาชีเนต (Senate) ของชนชั้นสูงคัดเลือก สมาชิกหมู่บ้านเป็นผู้มอบอำนาจสูงสุด (Imperium) ให้แก่กษัตริย์ สมาชิกมีสิทธิทางการเมืองและการตรากฎหมายพอประมาณ สมาชิกให้ความเห็นชอบในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ คือ การเลือกตั้งกษัตริย์ การประกาศสงครามและการประกาศสันติภาพ ในระดับหมู่บ้าน สภาหมู่บ้านตัดสินใจเกี่ยวกับครอบครัว เช่น การทำพิธีกรรม การรับบุตรบุญธรรม การพิจารณารับสมัครชาวโรมันเป็นพลเมือง เป็นต้น ทุกสภาหมู่บ้านรับผิดชอบต่อการในการจัดตั้งและจัดส่งกองกำลังทหารราบหน่วยหนึ่งให้แก่ครทุกตำบลก็ต้องร่วมมือกับนครในการจัดตั้งและจัดส่งกองกำลังทหารม้าเข้ากองทัพอัน โรมัน การรวมตัวหมู่บ้านขึ้นเป็นตำบล โดยเนื้อแท้แล้ว จึงเป็นการจัดตั้งเพื่ออำนวยความสะดวกและเอื้อประโยชน์แก่การทหารและการออกเสียงเลือกตั้ง

5.2 สภาชีเนต

สภาชีเนตเป็นองค์กรผู้แทนของบรรดาตระกูลที่มีอำนาจมาก สภานี้ประกอบด้วย สมาชิกผู้เป็นหัวหน้าผู้อาวุโสของแต่ละตระกูลใหญ่ จึงอาจแปลคำ Senate ได้ว่าเป็นสภาผู้อาวุโส หรือพฤฒิสภา (Assembly of elders, Patres) เมื่อแรกเริ่มมีสภานั้น สมาชิกได้ชื่อว่าเป็น “ผู้อาวุโสถูกเกณฑ์” (Conscript Fathers, patres conscripti) และคำนี้ได้กลายเป็นคำนำหน้าของสมาชิก กษัตริย์ทรงเลือกบรรดาหัวหน้าตระกูลใหญ่มาเป็นสมาชิก บรรดาตระกูลใหญ่ล้วนเป็นเจ้าของที่ดิน มีทั้งอำนาจและความมั่งคั่ง ถือได้ว่าเป็นชนชั้นสูงเจ้าที่ดิน (Landed Aristocrats) เมื่อสภาชีเนตมีสมาชิกมาจากชนชั้นนั้น และสมาชิกก็เป็นหัวหน้าผู้อาวุโส (Patres) ของตระกูลยิ่งใหญ่ สภาชีเนตย่อมถูกนับเนื่องว่าเป็นสภาของบรรดาผู้อาวุโส (Patres) ซึ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ (Elite) ทรงพลังในสังคม กลุ่มเล็ก ๆ นี้คืออภิสิทธิ์ชน เรียกขานกันว่า ชนชั้นพาตริเชียน (Patricians) ตำแหน่งสมาชิกสภาชีเนตในรุ่นต่อมามีเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายจากรุ่นแรกนั้น และเป็นตำแหน่งสมาชิกจากการที่กษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ตำแหน่งสมาชิกชีเนตเป็นตำแหน่งสืบตระกูล บรรดาพาตริเชียนคือชนชั้นกลุ่มเล็ก ๆ ที่แยกออกมต่างหากจากปวงประชาโรมัน

สภาชีเนตทรงไว้ซึ่งอำนาจทางการเมืองโดยตรง เป็นอำนาจที่มาจากความสำคัญของตัวเองผู้เป็นสมาชิก และเป็นอำนาจที่มาจากหน้าที่สภาชีเนตเป็นผู้คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมเพื่อเสนอให้สมาชิกหมู่บ้าน (Comitia Curiata) เห็นชอบให้เป็นกษัตริย์ บรรดาพาตริเชียนผูกขาดตำแหน่งสำคัญทางการเมืองและทางศาสนา โดยการเป็นผู้ปกครองทั้งทางโลก

และทางธรรม พาดริเขียนผู้เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองมีหน้าที่ตั้งพิธี เมื่อมีอำนาจมากเช่นนั้น พาดริเขียนย่อมถือสิทธิควบคุมทรัพยากรในแผ่นดิน กลุ่มพาดริเขียนคือขุนนางชนชั้นสูงผู้ปกครอง มีทั้งอำนาจและความมั่งคั่ง อีกทั้งยังมีองค์การผู้แทนของตนคือสภาชินเนต เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มไว้ด้วย อภิสัทธีชนกลุ่มเล็กนี้เป็นกลุ่มที่ปิดกั้นมิให้บุคคลภายนอกเข้ามาเจือปนสายโลหิต มีจารีตประเพณีห้ามชนชั้นอื่นแต่งงานกับพาดริเขียน บรรดาพาดริเขียนรักษาเชื้อสายวงศ์ตระกูลของตนให้บริสุทธิ์ด้วยการแต่งงานกันเอง พาดริเขียนเป็นชนชั้นสูงที่มุ่งรักษาอำนาจไว้อย่างยิ่งยวด

ระบอบราชาธิปไตยที่มีองค์การผู้แทนถ่วงดุลพระราชอำนาจ ได้แก่ สภาชินเนต สมัชชาหมู่บ้านและบรรดาสภาหมู่บ้าน เป็นระบอบการปกครองของชนชั้นสูงเพื่อชนชั้นสูงโดยแท้ โคตรวงศ์ทั้งหลายล้วนครอบงำการเมืองตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน (ในสภาหมู่บ้าน) ขึ้นมาจนถึงระดับนคร สังคมโรมันที่มีโครงสร้างและสถาบันการเมืองเช่นนี้ ย่อมเป็นสังคมที่ประกอบด้วยครอบครัว โคตรวงศ์และสภาหมู่บ้านภายใต้ฉายาอำนาจของโคตรวงศ์ ประชาชนทุกหมู่เหล่าโดยเฉพาะประเภทพลเมือง (Citizen) ล้วนมีหน้าที่ต้องรับใช้นคร โดยต้องถูกเรียกเกณฑ์ทหารและเสียภาษี พลเมืองชั้นสูงเท่านั้นที่มีสิทธิทางการเมืองและเป็นทหาร ถือเป็นอภิสัทธีชนส่วนสามัญชนคือประชาชนชั้นสองรองจากพวกพาดริเขียน ถูกกีดกันมิให้มีบทบาทร่วมปกครองนครและร่วมใช้อำนาจ ถูกกีดกันมิให้แต่งงานกับบรรดาพาดริเขียน อันที่จริงแล้ว บรรดากษัตริย์ได้ทรงปกป้องสามัญชนบ้างเพื่อเป็นฐานอำนาจของพระองค์ แต่บทบาทของกษัตริย์ไม่แน่นอนมั่นคง

6. การทหาร

บรรดาชุมชนใหญ่น้อยในอิตาลี ไม่ว่าจะเป็นชุมชนของกลุ่มชนใด ล้วนจัดตั้งกองทัพโดยเกณฑ์ชาวนาเสรีเป็นทหาร หน่วยรบเป็นทหารราบติดอาวุธหนัก (Heavy-armed infantry) และจัดขบวนรบแบบฟาแลนซ์โดยมีทั้งทหารราบและทหารราบหุ้มเกราะ (Hoplite) ที่เป็นพลเมือง ถือหอก ดาบสั้น โล่กลม ติดแผ่นหน้าอก ใส่สนับหน้าแข้ง ตามแบบแผนการทหารของกรีก

ในศตวรรษที่ 7 ก.ค.ศ. นครโรมมีความสัมพันธ์กับบรรดานครของชาวละติน มีการอพยพ การตั้งถิ่นฐานและการเคลื่อนไหวไปมาหาสู่กันเป็นปกติวิสัยในแคว้นชาวละติน ดินแดนละติอุมยังมีความเจริญต่ำกว่าเพื่อนบ้านทางใต้คือ กรีซ และทางเหนือคือ อีทรัสกัน ข้อเท็จจริงนี้เพียงประการเดียวก็สามารถอธิบายได้ว่า เหตุใดนครโรมจึงไม่สามารถรักษาความเป็นไทไว้ได้เมื่อ 507 ปี ก.ค.ศ.

นครโรม ภายใต้ฉายาอำนาจอีทรัสกัน

พลังอำนาจของสถาบันทางการเมืองและการทหารอีทรัสกันได้ทำให้ชาวอีทรัสกันสามารถจัดตั้งสันนิบาตแห่งนครทั้งหลาย (League of cities) ขึ้น สันนิบาตแผ่ขยายอำนาจครอบงำดินแดนไกลขึ้นไปทางเหนือถึงลุ่มแม่น้ำโป และแผ่ลงไปทางใต้ถึงดินแดนละติอุมและกัมปาเนีย เมื่อถึงศตวรรษที่ 7 ก.ค.ศ. อีทรัสกันได้ครอบครองดินแดนเอตรุเรียซึ่งเป็นหัวหาดสำคัญบนริมฝั่งใต้ของแม่น้ำติเบร์ นี่คือการตั้งของนครโรม ผู้อาวุโสตาร์ควิน (Elder Tarquin) ได้ยึดอำนาจที่นครโรม เมื่อพระเจ้าอังกุส มาร์ซิอุส (Ancus Marcius) ขึ้นพระชนม์ เมื่อ 625 ปี ก.ค.ศ.

ชาวอีทรัสกันได้ใช้ที่ตั้งของนครโรมบนผาที่ยื่นของแม่น้ำติเบร์ (Tiber ford) เป็นจุดยุทธศาสตร์ จากนั้นนครโรมนั้น ชาวอีทรัสกันได้ควบคุมดินแดนละติอุมลงไปได้ นับแต่นั้นมา ชาวอีทรัสกันได้เปลี่ยนแปลงดินแดนละติอุมทั้งทางกายภาพและวัฒนธรรม โดยการหล่อหลอมวัฒนธรรมอีทรัสกันให้เข้ากับวัฒนธรรมละติน ชาวอีทรัสกันได้ใช้ชีวิตผสมผสานเชื้อสายกับชาวละติน วัฒนธรรมอีทรัสกันทรงพลังในการสร้างนครโรมให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิม

สิ่งแรกที่ปรากฏชัดเจนคือ โฉมหน้าของนครแบบละตินเปลี่ยนแปลงเป็นแบบอีทรัสกัน ชาวอีทรัสกันผู้ปกครองได้ส่งเสริมให้ชาวละตินมีวิถีชีวิตในเมือง นครโรมเองเริ่มรับกระแสนิยมอารยธรรมกรีกโดยผ่านชาวอีทรัสกัน วัฒนธรรมโรมภายใต้ฉายาอำนาจอีทรัสกันไม่เหมือนวัฒนธรรมโรมแบบเดิมอีกแล้ว

1. นครโรม : รูปลักษณะที่เปลี่ยนแปลง

เมื่อชาวอิทรัสคันเห็นว่านครโรมเป็นจุดยุทธศาสตร์ ชาวอิทรัสคันก็ได้พัฒนานครโรม เริ่มต้นด้วยการรวมนิคมถิ่นฐานของชาวซาร์บีน (Sarbine) บนเขาควิรีนัล (Quirinal) และเขากาปิโตลินเข้ากับนครโรม เป็นการขยายพื้นที่ของนครออกไป นครโรมเริ่มมีแผนผังเมืองเหมือนนครรัฐกรีก โดยการกำหนดให้เขากาปิโตลินเป็น “เมืองบน” (Acropolis) แบบกรีกเป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือศรัทธาในเทพเจ้า และเป็นศูนย์กลางของการตั้งพิธีปฏิบัติบูชาเทพเจ้าตามเทวาลัยทั้งหลาย อาทิ เทวาลัยของพระเทพยูปีเตอร์ พระเทวียูโน (Juno) พระเทวีมินเนรว่า (Minerva) แห่งหัตถกรรม

รูปลักษณะของนครโรมเปลี่ยนแปลงเห็นชัดจากการมีโฟรัม (Forum) ชาวอิทรัสคันได้ใช้ความรู้ความชำนาญของตนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาพื้นที่หนองบึงของนครโรม พื้นที่นี้เดิมใช้เป็นเขตสุสาน วิศวกรอิทรัสคันได้ต่อน้ำออกจากหนองบึงลงสู่คูคลองไปออกแม่น้ำติเบร์ แล้วปรับพื้นที่นั้นให้เป็นที่ชุมนุมสาธารณะ (Public meeting place) เรียกว่า โฟรัม เป็นพื้นที่กว้างมีตลาด เทวาลัย อาคารสถานที่ประชุมอเนกประสงค์

ภายในโฟรัม มีทางศักดิ์สิทธิ์ตัดผ่านตามขวางทางซ้ายไปขวา ทางทิศใต้มีตลาด ศูนย์การค้าและธุรกิจ มีอาคารที่ทำการของรัฐ หอหนังสือและศาล ทางทิศเหนือมีที่ประชุมของสมัชชาพลเมือง (Citizen's Assembly, Comitia, สภาหมู่บ้าน) โฟรัม เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมจนถึงสมัยสาธารณรัฐต่อมา ต่อจากสมัชชาพลเมืองคือ สถานที่ประชุมของสภาซีเนต (Curia) ในบริเวณดังกล่าว มีเทวาลัยมากมายและอาคารสถานที่มากมายเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนาและทางกิจการสาธารณะ เหนือขึ้นไปจากเทวาลัยพระเทพีเวस्ता (Vesta) แห่งเตาไฟ เป็นพระราชวัง (the Regia) ในสมัยสาธารณรัฐต่อมา พระราชวังกลายเป็นบ้านพักของประธานนักบวช (Chief priest, pontifex maximus)

โฟรัมคือ สถานที่ชุมนุมสาธารณะ เป็นจัตุรัสสาธารณะ (Public Square) เทียบเท่ากับพัฒนาการของตลาดแบบกรีก (Agora) โฟรัมกลายเป็นศูนย์กลางของชีวิตในที่สาธารณะ (Public life) นครโรมมีโฟรัมหลายแห่ง ในสมัยจักรวรรดิโรมัน นครใหญ่ทุกหนแห่งของจักรวรรดิล้วนมีรูปแบบโรมันโดยมีโฟรัมเป็นหัวใจของนคร

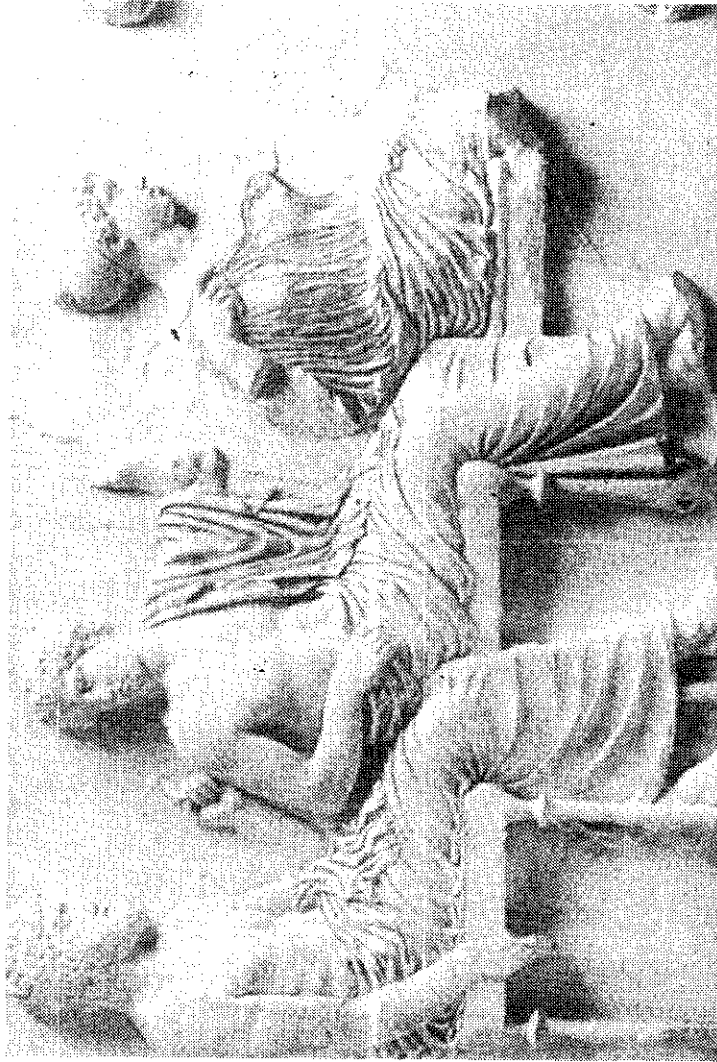
ชาวอีทรัสคันได้สร้างระบบป้องกันที่ตั้งใหญ่โตมโหฬารให้แก่นครโรม นครโรมกลายเป็นนครที่รวมสรรพสิ่งไว้ที่ส่วนกลาง จากเดิมเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่มีแต่กระท่อมใช้ไม้และหญ้าแฝก ชาวอีทรัสคันได้แปรโฉมนครโรมให้กลายเป็นนครที่มีขนาดใหญ่และเจริญรุ่งเรืองในอิตาลีภาคกลาง ชาวโรมันได้ดำเนินวิถีชีวิตตามแบบอย่างวิถีชีวิตในเมืองแบบอีทรัสคัน

2. เศรษฐกิจ

นครโรมในสมัยอีทรัสคันปกครองยังคงมีการเกษตรเป็นอาชีพหลัก การค้ามีประสิทธิภาพประสิทธิภาพเพราะชาวโรมันสามารถควบคุมการขนส่งและการค้า โดยเฉพาะการขนส่งและการค้าเกลือ โดยการสร้างระบบเครือข่ายถนนหนทางไปตามที่ราบชายฝั่งทะเลของอิตาลีตะวันตก เส้นทางถนนสำคัญคือ เส้นทางจากแม่น้ำติเบิร์ตัดผ่านบรรดาเขาอัลบัน (Alban Hills) ไปสู่ลุ่มแม่น้ำโตเลรุส (Tolerus) อีกเส้นทางหนึ่ง จากแม่น้ำติเบิร์ตไปข้ามที่เอเรตุม (Eretum, หรือ Crustumeria) ไปสู่ลุ่มแม่น้ำโตเลรุส ชาวโรมันได้ควบคุมเส้นทาง วางกำลังตรวจตราเส้นทางให้มีความปลอดภัยและเก็บภาษีผ่านทาง ประสิทธิภาพประสิทธิภาพของการควบคุมเส้นทางข่มทำให้การค้าเจริญ ก่อเกิดความมั่งคั่งมหาศาลแก่ชาวโรมัน สินค้าและบริการกระจายไปทั่วทั้งคาบสมุทร ไม่ว่าจะเป็นสินค้าและบริการของดินแดนละติอุมอีทรัสคันหรือนิคมกรีกในอิตาลีได้ เป็นครั้งแรกที่โรมเริ่มเข้าสู่วงโคจรแผ่ไพศาลของอารยธรรมเมดิเตอร์เรเนียน บรรดาพ่อค้า ช่างศิลป์และช่างฝีมือหลั่งไหลมาสู่นครโรม ประชากรของนครโรมได้เพิ่มมากขึ้น นครโรมมีขนาดขยายใหญ่มากกว่าเดิม รูปลักษณะเปลี่ยนแปลงไม่เหมือนเดิมอีกต่อไปแล้ว

3. ความเชื่อ

ชาวอีทรัสคันได้นำความเชื่อถือนิวมาให้ชาวโรมันรู้จัก ก่อนอยู่ภายใต้การปกครองของพวกอีทรัสคัน ชาวโรมันไม่เคยจินตนาการว่าเทพเทพรจะมีรูปลักษณะและอุปนิสัยเยี่ยงมนุษย์ ชาวโรมันนับถือบูชาเทพ 3 (Triad) คือ เทพเจ้ามาร์สแห่งสงคราม พระผู้พิทักษ์นครและสถาบันศาลความอุดมสมบูรณ์ของพืชผล เทพเจ้ายูปีเตอร์แห่งฟ้า และเทพเจ้าควิรินุส (Quirinus) ของชาวซาบิน ชาวโรมันมิได้สร้างเทวรูปและเทวาลัย

เทพหุมนุม : โปเซดอน, อปอลโล, ไดอานา (ขวาสุด)

เมื่อชาวอีทรัสคันปกครองโรม ชาวอีทรัสคันได้กำหนดเทพ 3 ให้ชาวละตินใหม่ แทนคณะเทพเดิม คือ เทพเจ้ายูปีเตอร์ (เดิม) พระเทวียูโน (Juno) และพระเทวีมินเนรว่า (Minerva) ชาวละตินได้เริ่มนับถือบูชารูปเคารพและมีลัทธิพิธีบูชา โดยการสร้างเทวรูปตามแบบกรีกและสร้างเทวาลัยเพื่อเป็นที่สถิตและเป็นสถานที่ตั้งพิธีบูชาเทวดา เทวาลัยตั้งอยู่บนเขาคาปิโตลิเน

ประเพณีการตั้งพิธีบูชายัญ สังเกตและตีความเครื่องในสัตว์ที่ถูกลูกบูชายัญเพื่อดูอนาคต ก็เป็นประเพณีแบบอย่างอีทรัสคันที่ชาวโรมันเริ่มนิยมและยึดถือปฏิบัติ

4. สังคม

ชาวอีทรัสคันได้จัดตั้งผู้คนและองค์กรของสังคมใหม่ให้ผูกพันไว้กับการทหารที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว พระเจ้าแซร์วิอุส ตูลลินุส (Servius Tullinus, เมื่อ 578-534 ปี ก่อนคริสตกาล) โปรดให้การทหารใช้ยุทธวิธีของทหารราบหุ้มเกราะหนัก (Hoplite tactics) ซึ่งเป็นระบบกลยุทธ (System of warfare) แบบกรีก ความเปลี่ยนแปลงทางทหารครั้งนี้ได้ทำให้มีการเลิกการทหารที่เดิมเกณฑ์ทหารจากหมู่บ้านและเลิกการเมืองการปกครองที่เดิมมีพื้นฐานอยู่ที่หมู่บ้าน (Curiae) ด้วย ระบบทหารและระบบการเมืองได้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นระบบที่ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property holding) เป็นเกณฑ์ เลิกคตินิยมถือพื้นที่เป็นเกณฑ์

ชาวอีทรัสคันแบ่งผู้คนที่เป็พลเมืองในสังคมเป็น 2 ชั้น โดยถือทรัพย์สินเป็นเกณฑ์มากกว่าพื้นที่หมู่บ้านเป็นเกณฑ์ ดังนี้

1. เจ้าของที่ดิน เป็นพลเมือง (Citizen) ชั้นเดียว (A single class) ผู้มั่งคั่ง สามารถจัดหาอาวุธเองเพื่อเป็นทหารรับใช้นคร ชั้นชั้นเดียวนี้แบ่งเป็น 5 ชั้นตามยศชั้นและคุณภาพของอาวุธที่จัดหามาตามกำลังทรัพย์ แต่ละชั้นจัดแบ่งเป็นหน่วยกำลังรบทหารราบ (Military units) เรียกว่า กองร้อยหรือเซนจูรี (Centuries) มีกำลังพล 100 คน เป็นทหารราบติดอาวุธหนัก (Heavy infantry) ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาเรียกว่า ร้อยเอกหรือนายร้อย (Centurion, แปลว่า หัวหน้าของคน 100 คน) กองทัพมีลักษณะเป็นกองทัพอาชีพ นายร้อยเอกเป็นนายทหารระดับกลางของกองทัพ กองร้อยทหารราบแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

ก. กองร้อยทหารม้าขนาดเล็ก มีอาวุธอย่างดีเลิศเพราะเป็นกองร้อยที่ร่ำรวย กองร้อยประเภทนี้แม้มีขนาดเล็ก แต่มีปริมาณกองร้อยมากกว่ากองร้อยประเภท ข.

ข. กองร้อยขนาดใหญ่ ติดอาวุธดีพอประมาณ มีปริมาณกองร้อยน้อยกว่าประเภท ก.

พลเมืองชายที่มีอายุสูงกว่า 47 ปี มีปริมาณน้อย เป็นชนกลุ่มน้อย แต่ควบคุมกองร้อยครึ่งหนึ่งในแต่ละชั้น กองร้อยทหารราบมีวินัยเคร่งครัด มีการนำที่เข้มแข็งและมีประสบการณ์มาก เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้กองทัพอาซีพประสบความสำเร็จในการทหาร

2. ชนชั้นใต้ต่ำ (Under class, infra classem) เป็นชนชั้นที่ไม่มีทรัพย์สิน ถูกกีดกันมิให้เป็นทหารและมิให้มีส่วนร่วมในการปกครอง

5. การเมืองการปกครอง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การปกครองแบบอีทรัสคันเป็นแบบกษัตริย์ปกครองตามแบบอย่างระบอบทรราชย์กรีก เมื่อได้ปกครองดินแดนละติอุม ชาวอีทรัสคันได้เพิ่มพูนอำนาจให้แก่ระบอบราชาธิปไตยแบบละติน บรรดากษัตริย์ละตินทรงเป็นผู้ปกครองทางโลกและทางธรรม โปรดให้ตั้งพระราชพิธีบูชาเทวดา ทรงนำกองทัพ ทรงเป็นผู้พิพากษาสูงสุด และทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุด สัญลักษณ์แห่งพระราชอำนาจคือ ขวานและมัดแขนงไม้ (Rod) รวมเรียกว่าแขนงไม้ (Farces) มีข้าทาสัญเชิญแขนงไม้ตามขบวนเสด็จ ประเพณีโรมันในสมัยจักรวรรดิต่อมา ก็มีการตั้งคณะบุคคลชุดหนึ่งให้มีหน้าที่อัญเชิญแขนงไม้เกียรติยศ (farces) นำหน้าผู้ปกครองสูงสุด

บรรดากษัตริย์อีทรัสคันทรงอุทิศพระองค์เพื่อกิจการสาธารณะและการขยายพระราชอาณาเขต เมื่อถึง 550 ปี ก่อนคริสตกาล การปกครองของอีทรัสคันตกอยู่ในมือของบรรดาเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (Magistrates, ผู้มาจากการเลือกตั้งทุกปี) กษัตริย์อีทรัสคันมิได้ล้มเลิกการเมืองการปกครองแบบเก่าของชาวละตินเสียทั้งหมด

ความเปลี่ยนแปลงทางทหารโดยจัดตั้งกองร้อยดังกล่าว ได้ทำให้การทหารมีประสิทธิภาพมาก ความอยู่รอดของบรรดานคร โดยเฉพาะนครโรม ต่อไปนี้ต้องขึ้นอยู่กับศักยภาพทางทหาร นายทหารมีบทบาทสำคัญในการเมืองโดยอ้อม การเป็นสมาชิกของชนชั้นเจ้าของ

มัดแขนงไม้ (Farces)

บริวารแบกมัดแขนงไม้ : สัญลักษณ์แห่งอำนาจหน้าที่

ที่ดินหมายถึงการเป็นพลเมืองที่มีการแบ่งจัดคนชั้นด้วย สมาชิกของชนชั้นเจ้าของที่ดินผู้มั่งคั่ง เป็นนักรบในกองร้อยขนาดกลุ่มเล็ก ๆ กองร้อยได้รับสิทธิทางการเมืองเป็นพิเศษ ในปลายศตวรรษที่ 7 ก.ค.ศ. การปกครองแบบอิทรัสคันได้กำหนดให้มีสมัชชาทหารกองร้อย (Comitia Centuriata หรือ Centuriate assembly) เดิมบรรดานครของชาวละตินรวมทั้งนครโรมมีองค์กรผู้แทนชนชั้นเพียง 2 องค์กรคือ สภาซีเนตและสมัชชาหมู่บ้าน (Comitia Curiata) ในสมัยอิทรัสคันปกครองอิตาลีกลางจึงมีองค์กรผู้แทนสามองค์กร

สมัชชาทหารกองร้อยมีวิธีการออกเสียงลงมติโดยการนับ 1 กองร้อย 1 เสียง มิได้ใช้วิธีการนับ 1 คน 1 เสียง สมาชิกส่วนใหญ่ของสมัชชาคือ กองร้อยทหารม้าขนาดเล็กที่มั่งมีและมีปริมาณกองร้อยมากกว่ากองร้อยทหารทั่วไปที่มีขนาดใหญ่กว่าแต่มีปริมาณกองร้อยน้อยกว่า สมัชชาทหารกองร้อยตกเป็นสมาชิกของนายทหารม้ากลุ่มเล็กผู้ร่ำรวย วิธีการออกเสียงเช่นนั้นจำเป็นให้นายทหารผู้มั่งคั่งของกองร้อยขนาดเล็กที่มีปริมาณมากเป็นกลุ่มใหญ่ในสมัชชา สามารถครอบงำกองร้อยทหารขนาดใหญ่ที่เป็นกลุ่มน้อยมากขึ้นได้ โดยปกติแล้ว นายทหารของกองร้อยขนาดเล็กเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่อาวุโส สามารถครอบงำนายทหารชั้นผู้น้อยผู้น้อยอาวุโสกว่ามาก วิธีการออกเสียงเช่นนั้นยังเป็นเครื่องจำเป็นให้นายทหารอาวุโสผู้มีหัวใจอนุรักษนิยมสามารถควบคุมสังคมได้ด้วย

ในสมัชชาทหารกองร้อย สมาชิกทุกคนมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ของนคร ในสมัชชา ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นเป็นชนชั้นสูง (Patrician) และชนชั้นสามัญ (Plebeians) สมัชชาทหารกองร้อยมีหน้าที่ตราฎข้อบังคับ ต่อมาใช้อำนาจในการเลือกตั้งตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่ฝ่ายตัดสินคดี อำนาจหน้าที่ดังกล่าวเดิมเคยเป็นของสมัชชาหมู่บ้าน ระบอบราชาธิปไตยอิทรัสคันเป็นระบอบการปกครองร่วมกันทุกฝ่ายคือ กษัตริย์ สมัชชาทหารกองร้อย สภาซีเนตและสมัชชาหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม จักรวรรดิอิทรัสคันไม่เคยสามารถปกครองจักรวรรดิแบบรวมอำนาจได้สำเร็จ ระหว่างศตวรรษที่ 6-5 ก.ค.ศ. ระบอบราชาธิปไตยได้พัฒนาแปรเปลี่ยนเป็นระบอบคณาธิปไตย (Oligarchy) สภาซีเนตและสมัชชาทหารกองร้อย ซึ่งล้วนเป็นองค์กรผู้แทนของชนชั้นสูง (Aristocratic assemblies) ได้คัดเลือก (Select) บุคคลเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเป็นคู่ ๆ หรือเป็นหมู่คณะผสม ("colleges") ระบอบราชาธิปไตยมีลักษณะเป็นการปกครองโดย

หมู่คณะแบบประชาธิปไตยสาธารณรัฐ นับเป็นวิธีการคัดเลือกเข้าสู่ตำแหน่งคู่กันเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจกันเอง มิให้มักใหญ่ใฝ่สูงคิดรวมอำนาจเด็ดขาดเสียเอง ระบบการปกครองแบบนี้จะกลายเป็นพื้นฐานของระบบการปกครองโรมันในสมัยต่อมา

นอกจากความเปลี่ยนแปลงทางทหารซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองแล้ว ทั้งกระบวนการทำยุทธยังทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง เสมือนการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนเป็นวัฏจักร เมื่อมีการจัดตั้งรวมตัวผู้คนเป็นหน่วยรบแล้ว การจัดตั้งระบบเผ่า (Tribal system) ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย มีการปรับโครงสร้างใหม่โดยการจัดตั้งรวมตัวผู้คนตามภูมิศาสตร์ ไม่ยึดถือตามสายโลหิตหรือครอบครัวอีกต่อไป คนมาใหม่ในนครสามารถรวมหมู่เหล่ากลมกลืนได้ง่ายดาย ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นคนอิทรัสคัน ลิกูเรียน ชาร์บิน หรือเป็นคนละติน ก็ล้วนเป็นพลเมืองผู้ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองอย่างเข้มแข็งกระตือรือร้น (Active citizens) ของนครโรมหรือนครอื่นๆ

การปรับโครงสร้างระบบเผ่ามีตัวอย่างให้ศึกษาได้ คือ ตัวอย่างองค์กรเขตของนครโรม เดิมนครโรมมี 3 เขต 3 เผ่า ได้แก่ ทิตีเอส (Tities) ลูเซเรส (Luceres) และรัมเนส (Ramnes) ผู้ปกครองใหม่คือ อิทรัสคัน ได้ปรับโครงสร้างใหม่ ให้มีเขตหรือเผ่า 2 ประเภท คือ เขต 4 เขตในนคร หรือเป็นเขตเมือง (Urban tribes) และเขตมากมายในชนบท (Rural tribes) ในสมัยอิทรัสคันปกครอง สังคมแสดงชนชั้นเด่นชัดว่าแตกต่างกันคือ ชนชั้นสูง (Patricians) และชนชั้นสามัญ (Plebeians) อิทรัสคันได้วางรากฐานการเป็นพลเมืองเสรี (Free citizenry) และจัดตั้งองค์กรของการทหารและการเมืองในสังคมใหม่โดยได้รับอิทธิพลแบบกรีก

ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงทางรูปลักษณะของนคร ความเปลี่ยนแปลงทางการทหารและการเมือง หรือความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ล้วนทำให้สถาบันหลักในสังคมแปรเปลี่ยนรูปลักษณะ (Transform) นับแต่นั้นมา

6. ศิลปกรรม

ในสมัยอิทรัสคันเป็นใหญ่ ความเจริญรุ่งเรืองปรากฏเด่นชัดจากหลักฐานโบราณสถานประเภทสุสาน อาคารสถาน เทวาลัย บรรดาสินค้าที่ส่งเข้ามาอุปโภคบริโภค ศิลปอิตาลีโดยเฉพาะศิลปโรมันได้รับอิทธิพลศิลปแบบอิทรัสคัน

ในด้านอักษรศาสตร์ ชาวละตินโรมันได้ดัดแปลงภาษาของตนโดยดัดแปลงพยัญชนะอิทรัสคัน บรรดากวีและนักประพันธ์ขึ้นชื่อต่อมา ไม่ว่าจะเป็นโปรเพิร์ตียุส (Propertius) ทิบูลลัส (Tibullus) หรือลิวี (Livy) ล้วนมีจินตนาการและความคิดริเริ่มโดยได้รับอิทธิพลแรงกดดันจิตใจจากชาวอิทรัสคัน แต่น่าเสียดายที่ไม่มีวรรณคดีเหลือรอดมาถึงปัจจุบัน

สถาปัตยกรรมละตินโดยเฉพาะสถาปัตยกรรมโรมันได้ดัดแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมอิทรัสคัน ที่สำคัญคือ ช่องโค้ง (Arch) และโค้งกู่หา (Vault) บรรดาสุสานในทางทิศเหนือของนครโรมได้แสดงอิทธิพลศิลปอิทรัสคัน ฉายภาพสังคมชนชั้นสูง ผู้คนใส่เสื้อคลุมผ้าวูล์ขาวแบบอิทรัสคันที่เรียกว่า โตกา (Toga) ใช้ชีวิตที่มีความบันเทิงเริงรมย์ นิยมมากเป็นพิเศษคือ กีฬาต่อสู้ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ (Gladiatorial games) ศิลปกรรมฉายภาพที่มีชีวิตชีวมก อาทิ ภาพขบวนแห่กองทัพยาดรากลั้บจากสงครามอย่างมีชัย ภาพสตรีมีลีลาการใช้ชีวิตที่เสรี ศิลปกรรมแสดงความเชี่ยวชาญทางกลวิธีของการผลิตเครื่องทองสัมฤทธิ์ เครื่องโลหะ และศิลปปั้นรูปประติมาดินเผาสีแดงเป็นกลุ่ม ๆ (Terracotta statuary)

ระหว่างศตวรรษที่ 7-5 ก.ค.ศ. ชาวอิทรัสคันตั้งตนเป็นใหญ่ เป็นผู้นำได้อย่างมั่นคงในภาคตะวันตกของอิตาลี อิทรัสคันเป็นมหาอำนาจริมทะเล (Maritime power) โดยควบคุมชายฝั่งทะเล เกาะซาร์ดิเนีย (Sardinia) และชายฝั่งทะเลติร์เรเนียน ชาวอิทรัสคันเดินเรือไปไกลถึงฝรั่งเศสและสเปน ด้วยผลประโยชน์มหาศาลในน่านน้ำทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ชาวอิทรัสคันต้องทำสงครามหลายครั้งกับนิคมกรีกในอิตาลีได้และชายฝั่งทะเลของฝรั่งเศส โดยมีคาร์เตจเป็นพันธมิตรของอิทรัสคัน

ความตกต่ำของอิทรัสคันเกิดจากศึกสงครามกับกรีกดังกล่าว ชาวเขาก็ถูกลูกคามตามทีราบชายฝั่งทะเล ในศตวรรษที่ 6 ก.ค.ศ. ชาวกรีก ชาวละตินและแซมไนต์ (Samnite) ได้พยายามขับไล่ชาวอิทรัสคัน ศตวรรษต่อมา กองทัพเรืออิทรัสคันพ่ายแพ้ครั้งใหญ่ที่เมืองกูเม

(Cumae, ตั้งอยู่ชายฝั่งอ่าวเนเปิลส์, Naples) ด้วยน้ำมือของชาวกรีกแห่งนครซีราคิวส์ (Syracuse, ในเกาะซิซิลีตะวันออก) เมื่อ 474 ปี ก่อนคริสตกาล ชาวกรีกได้ควบคุมทะเล ชาวเคลต์ (Celt, จากดินแดนในทางทิศเหนือของเทือกเขาแอลป์) ก็ได้ครอบครองลุ่มแม่น้ำโป ในภาคใต้ของอิตาลีกันเอง ชาวโรมันก็ได้ยึดดินแดนภายในของชาวอิตาลีกัน ชาวละตินทำทลายอำนาจอิตาลีกัน ได้สำเร็จ นับแต่นั้นมา อนาคตของนครโรมขึ้นอยู่กับควบคุมดินแดนละติอุมซึ่งมีชุมชนใหญ่น้อย 30 แห่ง ประมาณ 510 ปี ก่อนคริสตกาล นครโรมได้ตั้งตนเป็นมหาอำนาจใหญ่ในคาบสมุทรอิตาลี

เมื่อประมาณ 507 ปี ก่อนคริสตกาล พระเจ้าตาร์ควิน ผู้ผยอง (Tarquin, the Proud) กษัตริย์อิตาลีแห่งนครโรมทรงถูกโค่นราชบัลลังก์ด้วยน้ำมือของชาวโรมันนักรบชนชั้นสูง (Patrician) การล้มล้างอำนาจอิตาลีกันมีความหมายสำคัญอันใด ? ได้มีการตีความกันหลายแนวทาง การล้มล้างอำนาจคือการล้มระบอบทรราชย์ ? เป็นการชิงอำนาจกันในบรรดากลุ่มผู้มีอำนาจของตระกูลสำคัญผู้ต้องการเป็นสมาชิกสภาซีเนตและต้องการเป็นชนชั้นสูงอภิสิทธิ์ชน ? การล้มล้างอำนาจเป็นการปฏิวัติขนานใหญ่ (Drastic revolution) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม (Social phenomenon) เพราะชาวโรมันมิได้ล้มอำนาจอิตาลีกัน หากแต่เป็นการเจรจาประสานผลประโยชน์มากกว่า ? การตีความสุดท้ายนี้แสดงเหตุผลว่า โดยเนื้อแท้แล้ว ชาวอิตาลีกันประสานกลมกลืนกับชาวโรมัน ขุนนางโรมันส่วนใหญ่มีเชื้อสายบรรพชนอิตาลีกัน มีความสัมพันธ์เชื่อมกันกับชนชั้นสูงในบรรดานครอิตาลีกัน การจับไล่่อิตาลีกันเป็นกระบวนการก่อเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป มากกว่าจะเป็นสงครามอย่างแท้จริง⁴

การสิ้นสุดอำนาจอิตาลีกันในปกครองนครโรม ได้ทำให้เกิดระบอบการปกครองใหม่แทนที่ระบอบราชาธิปไตย ระบอบใหม่คือ ระบอบประชาธิปไตย เมื่อนครโรมปราศจากสถาบันกษัตริย์ บรรดาตระกูลใหญ่ผู้มีอำนาจอิตาลีกันได้กระทำศึกชิงอำนาจกัน ชนชั้นสูงเผชิญสามัญชนทำทลายอำนาจ มีความขัดแย้งจนถึงขนาดหิบบอาวุธขึ้นมาประหัดประหารกันเป็นสงครามกลางเมืองหลายครั้ง มีผู้อธิบายว่า การที่สงครามอุบัติขึ้นเช่นนั้น น่าจะสืบเนื่อง

⁴ Cotterell, *Ancient Civilization*, p. 247.

มาจากการที่นครโรมไม่มีทั้งกษัตริย์และผู้นำทางศาสนา (เดิมที กษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครอง ผู้นำทางโลกและทางธรรม) ความขัดแย้งสืบต่อเนื่องยาวนานมาก

ถึงกระนั้น ในท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองภายใน นครโรมก็ยังสามารถสร้างความเจริญและสร้างจักรวรรดิยิ่งใหญ่ขึ้นมาได้อย่างน่าพิศมัยพิจารณา ยิ่ง ชาวโรมัน “ทำได้” อย่างไร ?

ครั้งหนึ่งในสมัยบุรพกาล ชาวโรมันเคยถือตนว่าเป็นชาวไร่ชาวนาและทหาร เป็นคนคุ้นเคยกับความเรียบง่าย ตรงไปตรงมา พร้อมทั้งจะปกป้องนครโรม ในยามสงบ ก็ประกอบอาชีพเป็นปกติวิสัย วรรณคดีและพฤติกรรมเช่นนั้นจะค่อย ๆ เปลี่ยนไปเมื่อนครโรมได้ทะยานขึ้นสู่อำนาจ เป็นจักรวรรดิยิ่งใหญ่ ชาวโรมันในสมัยเรืองอำนาจเชื่อว่า ประวัติศาสตร์นครโรมเป็นประวัติศาสตร์ที่ทวยเทพได้ทรงกำหนดลิขิตล่วงหน้าแล้วให้เป็นประวัติศาสตร์ความยิ่งใหญ่ของนครโรม จากหมู่บ้านยากจนกลุ่มเล็ก ๆ ไม่กี่หมู่บ้าน ชาวโรมันได้สร้างจักรวรรดิขึ้นมา ชาวโรมันจะมีวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ประวัติศาสตร์อิตาลีได้พลิกขึ้นสู่หน้าใหม่แล้ว เมื่อนครโรมเป็นสาธารณรัฐเมื่อประมาณ 507 ปี ก่อนคริสตกาล